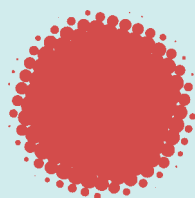


UDEN FOR NUMMER



35

INDDRAGELSE I PRAKSIS
– OM ET PRAKSISFORSKNINGSPROJEKT

INDFLYDELSE PÅ MAGT

EN REJSE GENNEM
EN PRAKSISFORSKNING

SKAL ET BARN MED HANDICAP INDDRAGES,
NÅR FORÆLDRENE OPLEVER BEHOV FOR
DØGNAFLASTNING?

indhold

INDDRAGELSE I PRAKSIS

- OM ET PRAKSISFORSKNINGSPROJEKT

AF MAJA LUNDEMARK ANDERSEN, LEKTOR,
LENE INGEMANN BRANDT, PH.D.
OG LARS UGGERHØJ, PROFESSOR

4

INDFLYDELSE PÅ MAGT

AF PERNILLE WISTI, PH.D.-STUDERENDE
OG LIESANTH NIRMALARAJAN, SOCIALRÅDGIVER

16

EN REJSE GENNEM

EN PRAKSISFORSKNING

AF THEA MUKAI, SOCIALRÅDGIVER

26

SKAL ET BARN MED HANDICAP INDDRAGES,
NÅR FORÆLDRENE OPLEVER BEHOV FOR
DØGNAFLASTNING?

AF BERIT JUEL CHRISTOFFERSEN, ADJUNKT
OG MORTEN EJRNÆS, LEKTOR

32

UDEN FOR NUMMER

nr. 35, 18. årgang, 2017

Løssalg: 60 kr.

Dansk Socialrådgiverforening

Toldbodgade 19B

1253 København K

Tel: 70 10 10 99

Mail:

ds@socialraadgiverne.dk

Redaktion:

Frank Cloyd Ebsen, freb@phmetropol.dk

Anette Nicolaisen, anic@ucsyd.dk

Mariane Johansen, majoh@aarhus.dk

Lene Mosegaard Søbberg, lmos@via.dk

Christine Sarka, christinesarka@mail.dk

Lars Uggerhøj, lug@socsci.aau.dk

Redaktionssekretær:

Mette Mørk, mettemork21@gmail.com

Produktionsstyring:

Kommunikationsafdelingen, Dansk Socialrådgiverforening

Copyright:

Forfatterne

ISSN nr.:

1600-888X


Design og produktion:

Salomet grafik & Pernille Kleinert

Tryk: Datagraf

Oplag: 17.200





"I dette nummers tema fokuserer vi i tre artikler på den praksisnære forskning i et forsøg på at komme nærmere på, hvad det er"

P

**RAKSISFOR-
SKNING, PRAKSISNÆR FORSKNING
ELLER INTERAKTIV FORSKNING**

er nogle af de udtryk, der gennem nogle år har floreret om den forskning, der laves tæt på praksis. Begreberne dækker indholdsmæssigt over en udvikling, hvor videnproduktion i socialt arbejde ikke sker enten individuelt gennem den enkelte socialrådgivers handlinger og erfaringer i praksis eller gennem mere distance-rede analyser af data hentet fra praksis. I stedet sker produktionen af viden tæt på praksis, i praksis og i et samarbejde mellem forskning og socialrådgiverne i praksis. Praksisforskning – og de lignende begreber – er dog fortsat nye og har, som nye begreber ofte har, en tendens til at blive uklare, og dermed vanskelige helt at få fat i. Populariteten og nyhedsværdien gør, at næsten alt kan blive betegnet som praksisforskning.

I dette nummers tema fokuserer vi i tre artikler på den praksisnære forskning i et forsøg på at komme nærmere på, hvad det er – både gennem diskussioner af aktuelle

begreber, gennem konkrete eksempler på praksisforskning og gennem diskussioner af mulighederne for at overføre resultater og erfaringer direkte til socialt arbejdes praksis.

Første artikel fokuserer både på indkredsningen af praksisforskningen som begreb – eller begreber – og på omsætningen af praksisforskning til en forskningsmetode, som anvendes i et ønske om udvikling af samarbejdet mellem unge og rådgivere i en kommune. Artiklen er skrevet af Lene Ingemann Brandt, Maja Lundemark Andersen og Lars Uggerhøj, som til dagligt arbejder med at udvikle praksisforskning og med at omsætte det til læreprocesser i det sociale arbejde.

Den anden, som er skrevet af Pernille Wisti og Liesanth Nirmalarajan, har en mere teoretisk analytisk tilgang til udviklingen af praksis. Artiklen fokuserer på magt i det sociale arbejde og argumenterer for, at man med elementer fra praksisforskning er i stand til både at udvikle brugerindflydelse og håndtere ulige magtforhold mellem bruger og socialarbejder, idet praksisforskningen i sin demokratiske tilgang i sig selv angiver udviklingsmuligheder for partnerskaber mellem brugere og praktikere.

Den tredje artikel er en beskrivelse af de muligheder og udfordringer, der relaterer sig til samarbejdet mellem praktikere og forskere/undervisere, når der skal samarbejdes om en konkret problemstilling i praksis. Artiklen er skrevet af Thea Mukai og fokuserer med udgangspunkt i egne erfaringer på styrkelsen af kommunikationen i mødet mellem socialrådgivere med en verbal kommunikationsform og brugere med en grønlandsk og mere non-verbal kommunikationsform.

Som fjerde artikel har redaktionen valgt en artikel udenfor tema skrevet af Berit Juel Christoffersen og Morten Ejrnæs. Artiklens omdrejningspunkt er inddragelse af børn med handicap i forbindelse med døgnafstning. Artiklen bygger på en empirisk spørgeskemaundersøgelse om inddragelse af unges perspektiver, når der træffes afgørelser. Den inddrager både socialrådgivernes faglige holdninger og forældrenes synspunkter – både når de stemmer overens og når de er forskellige.

God læselyst!

Redaktionen

PEER REVIEWED

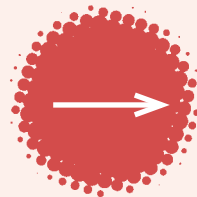
Inddragelse i praksis

– om et praksisforskningsprojekt

AF MAJA LUNDEMARK ANDERSEN, LEKTOR,
LENE INGEMANN BRANDT, PH.D., OG LARS UGGERHØJ, PROFESSOR

Med henblik på at øge forståelsen og brugen af praksisforskning blandt socialrådgivere og co., vil vi i denne artikel indledningsvist indkredse vores forståelse af praksisforskning og efterfølgende relatere dette til et konkret praksisforskningsprojekt om inddragelse af unge i en kommunal forvaltning.

Vi har i 2016 udgivet en rapport om dette projekt, hvor form og resultater er udfoldet mere (Andersen, Brandt og Uggerhøj 2016).



P

RAKSISFORSKNING ER ET

VIDT BEGREB, der, som alle nye forekomster, har en tendens til at brede sig og kunne omfatte næsten al aktuel forskning, som fokuserer på praksis. Når vi taler om praksisforskning, taler vi i virkeligheden om flere former. Vi deler dem op i tre positioner. Én position, som karakteriseres som *Praksisforskning i Socialt Arbejde*, hvor forskningen primært planlægges og udføres af forskere. En anden position karakteriseres *Praktikerforskning*, hvor forskning, evalueringer og undersøgelser udføres af praktikere. En tredje position karakteriserer vi som *Participatorisk Praksisforskning*, hvor der udføres undersøgelser i et tæt samarbejde mellem praksis og forskning (Uggerhøj 2011a; 2011b; 2017). Alle tre positioner udgør et grundlag for praksisforskning og for iværksættelse af en vidensopsamling og -produktion, som forskere og praktikere indgår i.

Selvom første position ligner andre forskningstilgange en del, så er forskerne optaget af, at deres resultater kan for-

stås af praktikere og anvendes til kvalificering af praksis. Faren ved denne tilgang er, at den meget let kan blive styret og udført alene af forskerne. I anden position er forskerne gledet langt mere i baggrunden og indgår primært som konsulenter for de praktikere, som forsker. Forskningen foregår i denne position som led i det daglige arbejde. Ramian (2003) eksemplificerer dette ved, at de praktikere, som indgår i forskningen, arbejder fire dage om ugen med deres almindelige opgaver og én dag om ugen med forskningen. Til gengæld kan forskningsprojekter have sine begrænsninger, neto, fordi de skal foregå samtidig med mange andre opgaver, ligesom forskningen kan have en 'light' karakter, idet den ikke udføres af uddannede forskere. I tredje position er både forskerne og praktikerne på banen. Der skal i denne form eksistere et tæt samarbejde mellem praksis og forskning, som forpligter begge parter. Tanken er, at viden skabes i fællesskab af forskning og praksis. Konkret betyder det, at forskningen etablerer tæt samarbejde med eksempelvis ledere, frontlinje-socialarbejdere og/eller brugere i udviklingen af forskningsprojekter, i indkredsningen af forskningsspørgsmålene, i udvikling af forskningsmetoder og interviewformer, i indhentningen af data, i analyserne og i formidlingen af resultaterne. Udfordringerne i denne form er at sikre, at forskningen lever op til gængse standarder og ikke alene får karakter af en demokratisk proces med lav fællesnævner samt at sikre, at læringsprocessen fastholdes og ikke forsvinder i forskningsprocessen eller det daglige arbejdspress.

Det er den tredje position – den Participatoriske Praksisforskning – vi vil fokusere på og eksemplificere fra i denne artikel. Når man anvender den participatoriske tilgang, medtager man dyder, som karakteriserer både forskning og praksis – man mixer så at sige forsknings- og praksisprocesserne. For at sikre kvalitet i forskningsprocessen er det centralt, at den bygger på en kritisk, nysgerrig, deltagerorienteret og dialogbaseret forskning. For at sikre kvalitet i læringsprocessen er det centralt, at den samlede proces er forståelig og nærværende for de deltagende praktikere, og at den er relevant for udviklingen af praksis. Man fokuserer derved på at udvikle det, man i det internationale Salisbury Statement on Practice Research (2009) kalder forsknings-mindede praktikere og praksis-mindede forskere. Det at være 'minded' indebærer således lysten til at blive udfordret, til at forstå andres forståelser og til at gøre tingene anderledes. Ligesom forskerne skal have lyst til at lave forskning på nye og udfordrende måder, skal socialarbejderne have lyst til at kaste et kritisk blik på deres arbejde.

Sammenhæng i og forskelle mellem de forskellige positioner i praksisforskning kan beskrives sådan:



Figur 1: Forskelle og ligheder i de tre praksisforskningspositioner (Uggerhøj 2017)

Modellen viser, at praksisforskningen kan karakteriseres i tre positioner på et kontinuum. Til venstre *Praksisforskningen i socialt arbejde*, hvor forskningen er den primære aktør, som er ansvarlig for forskningsprocessen, og som følger kendte forskningsprocesser. Til højre *Praktikerforskningen*, hvor praktikerne er ansvarlige for forskningsprocessen og følger praksisprocesser. Og imellem de to yderpositioner *Den participatoriske praksisforskning*, som er udtryk for en kobling mellem de to andre positioner og processer. Der er ikke tale om en pragmatisk midterposition, men om en tredje type praksisforskning, som adskiller sig fra de to andre. I de to andre positioner kan forskningsspørgsmål, metodevalg, analysedesign, formidling med videre stort set udvælges af henholdsvis forskeren og praksis alene og vil alene knytte sig til kendte forsknings- og praksisprocesser. Det særlige ved den participatoriske praksisforskning er, at alle valg foretages på baggrund af grundige diskussioner og forhandlinger mellem de involverede. Dermed kobles den mere traditionelle forskningsproces – som ses til venstre – med den mere traditionelle praksisproces – som ses til højre. Dermed sikres, at forskningens systematiske og kritiske tilgang samt praksis' behov for kontekstfokus er indeholdt i samarbejdet. Konkret betyder det, at forskningsspørgsmålet i forskningsprocessen ikke udformes uden at blive relateret til konkrete problemstillinger i praksis, ligesom *en problemstilling* i praksisprocessen ikke kan undersøges nærmere uden at blive omsat til et *forsknings-*



MAJA LUNDEMARK ANDERSEN
socialrådgiver, supervisor, cand.scient. soc og ph.d. i socialt arbejde. Arbejder som lektor på Kandidatuddannelsen i socialt arbejde, Aalborg Universitet. Forskningsfeltet er koncentreret om brugerperspektiver og praksisforskning.
maja@socsci.aau.dk



LENE INGEMANN BRANDT
er uddannet socialrådgiver, og er kandidat i pædagogisk sociologi. Har ph.d. i sociologi, ansat på Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet, og underviser blandt andet på socialrådgiveruddannelsen. Forskningsinteresser drejer sig bredt om ulighedskabende mekanismer.
lib@socsci.aau.dk



LARS UGGERHØJ
professor, ph.d. og socialrådgiver, Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet. Forskningsleder for forskningsnetværket FoSo (Forskning i Socialt arbejde). Underviser og forsker i perspektiver på socialt arbejde, brugerinvolvering og praksisforskning. Koordinator for og medlem af flere internationale forskningsnetværk. Forfatter og medforfatter til en række danske og internationale bøger og artikler.
lug@socsci.aau.dk

“Praksisforskningen i det sociale arbejde bliver af og til kritiseret for at være uvidenskabelig og ikke relatere sig til traditionelle forskningskrav og –positioner”

spørgsmål i forskningsprocessen. Ligeledes vil dataindsamlingen i forskningsprocessen knytte sig til de *udredninger, der indgår* i socialt arbejdes praksis og vice versa.

Dermed knytter begge processer sig direkte til hinanden og afklares gennem drøftelser og forhandlinger hele vejen igennem i den participatoriske praksisforskning. Modellens pile er udtryk for, at de to processer så at sige slynger sig om hinanden og frembringer en særlig form for forskningsmæssig tilgang – eller en forskningsbaseret udviklingsproces i praksis. For at den participatoriske form skal kunne lykkes, er det afgørende, at der satses stærkt på samarbejdet. Det lyder indlysende, når begrebet participatorisk anvendes, men så nemt er det ikke, når det skal iværksættes. For selvom lysten til og behovet for at samarbejde er til stede, så har forskningen, praksis og brugerne forskellige interesser, som umiddelbart kan fremstå som barrierer for samarbejdet. Forskningen har interesse i at frembringe resultater, som lever op til videnskabelige standarder. Praksis har interesse i at medvirke til løsninger, som kan modsvare daglige behov og problemstillinger. Brugere har interesse i at opnå så kvalificeret en hjælp som muligt. Det betyder ikke, at parterne ikke også interesserer sig for de andres behov, men de har særlige interesser at forfægte.

Dermed er det også centralt, at parterne bevarer og forsvarer de forskellige interesser både for at sikre egne interesser og for at sikre en samfundsmæssig sammenhængskraft. Forskningen kan ikke slække på den videnskabelige standard, praksis kan ikke slække på kvaliteten i arbejdet og brugerne kan ikke slække på egne behov. Fremfor at udglatte disse interesseforskelle er det centralt at belyse dem og sætte fokus på dem som grobund for samarbejdet og forhandlingerne. Netop forhandlingerne mellem interessenterne og konflikten mellem behovene er en styrke, da det betyder, at centrale elementer for hver partner bliver diskuteret indgående, fordi partneren opnår en øget forståelse for de forskellige interesser, som spiller ind i samarbejdet. Det er helt bevidst, at vi anvender begrebet *forhandling* i denne situation, da det netop kendetegner, at parterne mødes med mandater – forståelser, interesser, behov – fra forskellige verdener, som derefter skal anvendes til at lirk et fælles projekt på plads. Det betyder også, at der skal gøres bestræbelser for at opbygge aftaler om et projekt. Og naturligvis et projekt, der konstruktivt inddrager forskellighederne som kvalificering af det fælles projekt og den samlede læreproces.

NÅR VIDENSKABEN BLIVER KONKRET

Praksisforskningen i det sociale arbejde bliver af og til kritiseret for at være uvidenskabelig og ikke relatere sig til traditionelle forskningskrav og –positioner. Det er også rigtigt, at både traditioner og positioner bliver udfordret af praksisforskningen.

Men det er ikke korrekt, at der er tale om en uvidenskabelig tilgang. Man kan sammenligne praksisforskningen med det, Bent Flyvbjerg (2001) omtaler som *Det konkrètes videnskab*. Flyvbjerg beskriver det som en videnskab, der er afhængig af den kontekst, forskningen bedrives i, og hvor forskningen går tæt på virkeligheden, og dermed udsætter sig for reaktioner fra omgivelserne. Desuden fokuseres der på praktisk aktivitet og praktisk viden. Endelig fremhæver Flyvbjerg, at dialog er centralt placeret i det konkrètes videnskab. Praksisforskningen er således ikke bare en grille i det sociale arbejde, men en videnskab, som er optaget af praktisk viden. Flyvbjerg understreger samtidig, at forskningen kun kan besidde en del af den viden, samfundet har brug for, hvorfor viden kun kan opstå gennem en kobling af flere typer viden – i dette tilfælde viden fra både praksis og forskning.

Desuden knytter praksisforskningen sig til den såkaldte Modus 2 vidensproduktion (Kristiansson 2006), som består af interaktion mellem en række aktører – det kunne være socialrådgivere, forskere, undervisere, ledere og brugere – der hver især repræsenterer forskellige interesser, og dermed bidrager med flere kompetencer og holdninger i samarbejdet. Kristiansson påpeger også, at man i tilgangen har en flad og fleksibel netværks- og samarbejdsstruktur. Det konkrètes videnskab og Modus 2 vidensproduktion understøtter således praksisforskningens fokus på kontekstbaserede og dialogprægede undersøgelser, forskning og evaluering i det sociale arbejde. Relevansen og den videnskabelig tilgang sikrer naturligvis ikke, at forskningens proces og fund er kvalificerede. Det kræver, at der anvendes samme elementer og kriterier, som i alle andre typer forskning, hvorfor den bekræftede forskningsproces i figuren ovenfor ikke må forhandles ud i samarbejdets ånd, men må sikres samtidig med at andre og nye processer indgår.

PRAKSISFORSKNING I PRAKSIS

Hvordan omsætter man så det i en konkret virkelighed, uden at det enten bliver forskning, som vi kender den, og/eller alene bliver en faglig udviklingsproces? Den bedste måde at beskrive det på er at tage udgangspunkt i et helt konkret og gennemført projekt.

Vi har i forskningsgruppen gennem en årrække haft et samarbejde med Aalborg Kommunes Familie- og beskæftigelsesforvaltning, hvor vi dels udveksler relevant viden, dels igangsætter større og mindre forskningsprojekter sammen. Efter et afbrudt ph.d. forløb, som var finansieret i fælleskab af Aalborg kommune og Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, henvendte Familie- og Beskæftigelsesafdelingen sig til os for at høre, om vi kunne bruge de resterende midler i det

uafsluttede ph.d. forløb på en relevant måde. Kommunen ønskede at fastholde ph.d. projektets fokus på inddragelse af unge – et tema, som er særlig relevant for vores forskningsgruppe, som fokuserer på både praksisforskning og brugerperspektiver.

Vi foreslog derfor et praksisforskningsprojekt, som fokuserer på inddragelse af unge i forvaltningens arbejde. Gennem nogle møder med forvaltningen forhandlede vi om projektets indhold, omfang og form: For os var det vigtigt at afprøve og udvikle praksisforskningen yderligere, og for kommunen var det centralt at få udviklet unges inddragelse i det sociale arbejde samt at få brugt de resterende midler på en relevant måde. Praksisforskningen lægger vægt på læringsperspektivet – eller kundskabsproduktionen – så det er centralt, at der sker en sammenkobling af forskning og kundskabsproduktion eksempelvis ved, at forskningsopgaven direkte indgår i en læreproces i den kommunale afdeling. For at sikre en deling af opgaverne i samarbejdet blev aftalen, at vi stod for den forskningsmæssige del, mens kommunen stod for læringsprocessen. Det betød ikke, at vi derefter planlagde de to processer hver for sig. Processerne blev udviklet i samarbejde. Det var kun ansvaret, som blev fordelt.

Kommunen skulle således sikre, at resultaterne kunne indgå i kvalificering af det sociale arbejde med unge og ikke blot blev en rapport, som samlede støv på en hylde. Og vi skulle sikre den forskningsmæssige kvalitet. Idet de resterende midler var begrænsede, kunne vi ikke gennemføre et fuldskala-projekt, selvom det ville være det optimale. Vi måtte i stedet anvende nogle allerede gennemførte interview, samt en rapport om unges oplevelse af samarbejdet udarbejdet af kommunen selv. Den eneste originale dataindsamling ville være en række observationer af møder mellem unge og forskellige typer socialarbejdere i kommunen. Kommunen måtte acceptere, at de ikke kunne få en sprit-ny undersøgelse byggende på data indsamlet direkte til det ønskede fokus, og vi måtte acceptere at anvende flere typer data og data, som var indhentet i anden sammenhæng.

For at sikre en løbende dialog blev der indbygget en række møder mellem forskere og forvaltning. Udover møderne om undersøgelsens ramme og størrelse med forvaltningens ledelse har vi præsenteret og diskuteret undersøgelsens ramme og mål med ledergruppen og deltaget i et medarbejdermøde, hvor den interne rapport om unges inddragelse blev præsenteret og diskuteret. Desuden har vi sammen med forvaltningens socialfaglige konsulent planlagt tre såkaldte refleksionsmøder for medarbejdere og ledere, som arbejder i det felt, vi undersøger. På første møde fremlagde vi resultaterne af vores analyser af interview fra det tidligere ph.d.-

projekt samt centrale resultater fra den interne undersøgelse. Resultaterne skulle indgå som inspiration til medarbejderne i deres arbejde med inddragelse i de efterfølgende måneder. På andet møde blev arbejdet med inddragelse drøftet af medarbejdere, ledelse, den socialfaglige konsulent og vi. Drøftelserne tog blandt andet udgangspunkt i et oplæg om inddragelse i socialt arbejde fra forskerne. Medarbejderne traf her en beslutning om, at arbejdet skulle fokusere på nedenstående hovedpunkter – som alle udsprang af de analyserede interview og rapporten samt naturligvis medarbejdernes erfaringer. Diskussionen samlede sig i to hovedoverskrifter med en række underpunkter:

Understøttelse af inddragelse

- Rådgiverne laver fælles dagsorden med den unge til møder, der omhandler den unges overgang fra ung til voksen, eller møder, der har karakter af ændringer, der sker i forbindelse med overgangen
- Der laves mødereferat, som gennemgås mundtligt med den unge
- Der laves netværksinddragelse med den unge ved overgangen, og det sikres, at den unge har en fortrolig person – privat eller professionel – som den unge kan henvende sig til.

Faglige kundskaber, metoder og redskaber

- De informationer, der er givet den unge omkring overgangen, noteres tydeligt i journalen
- De informationer, der er givet til den unge, skal viderefremmes til alle relevante professionelle omkring den unge
- Inddragelse dagsordenssættes på relevante møder som makkerskabsmøde, teammøder m.fl. i forhold til de enkelte afdelinger. Dette med henblik på at skabe gensidig inspiration og sikre løbende refleksion og bevidsthed omkring inddragelse

Tredje og sidste refleksionsmøde bestod i en præsentation af undersøgelsens samlede analyser og resultater. Både medarbejdere, ledelse og forskere er således undervejs i processen blevet påvirket af en række delelementer fra undersøgelsen. Medarbejdere og ledelse er så at

sige blevet inviteret med ind i maskinrummet på undersøgelsen, og forskerne er blevet inviteret ind i de overvejelser, som ledelse og medarbejdere har gjort sig undervejs.

FORSKNINGSMETODE – OBSERVATION AF INDDRAGELSE

Vi vil nu dykke lidt mere ned i den konkrete undersøgelse og beskrive dens ramme, omfang og resultater. Som beskrevet indeholder undersøgelsen dels data fra tidligere gennemførte undersøgelser, dels aktuelle observationer af møder mellem unge og professionelle. Konkret har observationerne betydet, at vi har deltaget ved 15 møder med 15 unge, som er udvalgt i et samarbejde med forvaltningen, og med det formål at observere bredt på forskellige typer af møder. Disse fordeler sig på to visitationsmøder, fire overleveringsmøder, fem netværksmøder, to familierådsmøder samt to møder af anden karakter. Vi er som observatører kort blevet præsenteret af mødelederen og har på hvert møde givet en kort introduktion til baggrunden for vores tilstedeværelse. Efterfølgende har vores deltagelse haft karakter af fluen på væggen uden aktiv deltagelse i mødets indhold og diskussioner.

Ved møderne har vores observationer haft en semistruktureret form, idet der ikke er foretaget systematiske og skemalagte observationer, men observationer, som bygger på den viden, som vi har opnået gennem de tidligere gennemførte interview, den interne rapporters interview med unge, møder med medarbejdere og ledere i forvaltningen og de temaer, medarbejderne udvalgte på andet refleksionsmøde. Desuden er vi inspireret af en række forfattere, som har beskæftiget sig med dette begreb (Krogstrup og Tjalve 1999; Arnstein 1969; Hart 1992; Kampmann og Schultz Jørgensen 2000; Shulman 1991). Inddragelse er et begreb, der kan fortolkes forskelligt, og som kan være omfattende og flertydigt. Et centralt bidrag til diskussionen om, hvad inddragelse er for en størrelse, ses hos Sherry Arnstein, som i sin beskrivelse af *ladder of participation* eller *deltagelsesstigen* peger på, at inddragelse kan inddeles i en række niveauer, fra manipulation, over information, til ejerskab eller kontrol, og at inddragelse billedligt talt handler om at komme så langt op af stigen som muligt. Arnsteins deltagelsesstige udsættes ofte for fortolkninger, og flere har arbejdet med at omsætte den til forskellige problematikker, målgrupper og arenaer. Kampmann og Schultz Jørgensen (2000) har udviklet en graduering af inddragelse, som kan kombineres med deltagelsesstigen.

Her adskilles inddragelse i:

1. Den unge inddrages som en, der informerer og bidrager med viden og herigennem kan håbe på medindflydelse i kraft af den viden, han/hun bidrager med.
2. Den unge vurderer situationen eller de konkrete spørgsmål, og giver sin mening til kende og er medbestemmende, fordi hans/hendes ord indgår i den samlede beslutning.
3. Den unge er den, som handler, træffer beslutninger for eget vedkommende og udøver selvbestemmelse.

Ifølge Krogstrup og Tjalve kan der være forskelle i den måde, organisationer og medarbejdere vælger at inddrage brugere på. Udgangspunktet for inddragelse er, ifølge Krogstrup og Tjalve, i hvilken grad borgernes problemforståelser og løsningsforslag får indflydelse i det sociale arbejde, og dermed om deres mulighed for at påvirke og/eller bestemme den afgørelse, der skal træffes. De operationaliserer på den baggrund inddragelse i to niveauer:

- 1) *inddragelse i problemdefinitionen*
- 2) *inddragelse i forhold til indsatsen.*

I denne tilgang stikker inddragelsen dybere desto flere parametre, der er i spil, og der peges på forskellige dybder af inddragelse alt efter, hvilke begreber der anvendes - *eksempelvis egentlig brugerstyring og selvbestemmelse frem for brugerinddragelse, medbestemmelse eller (i yderste konsekvens) formynderi eller kontrol* (Krogstrup & Tjalve, 1999: 62). Det fremhæves hermed, at brugerinddragelse handler om at have ejendomsretten til at definere egne problemer.

Den systematiske graduering af inddragelse knytter sig desuden til forskellige former for kommunikation mellem de unge, de professionelle og forskellige former for netværk. Her er vi inspireret af Shulman (1991), som har udviklet en model for etablering af samarbejde mellem de professionelle og borgere. Modellen er skabt ud fra en interaktionistisk tankegang, hvor det inddragende sociale arbejde tager afsæt i den andens forståelse og udvikler en samarbejdsrelation byggende på en samarbejdsaftale mellem parterne. For at kunne udvikle en aftale om, hvad der skal samarbejdes om, er det, ifølge Shulman, afgørende, at retten til at definere problemet og at sætte dagsorden for arbejdet domineres/præges/er under indflydelse af borgernes forståelse af situationen. Derfor er det afgørende, hvordan den professionelle i praksis kommunikerer med borgeren, og i praksis etablerer et rum for inddragelse.

Det er i et praksisforskningsprojekt afgørende, at de teoretiske modeller, der anvendes analyserne af data, er tidssvarende og forståelige for alle parter. Ingen af de modeller og teoretiske diskussioner, vi havde fået i, levede op til det, fordi nogle elementer ikke var tidssvarende, nogle havde en mere abstrakt karakter, og nogle ikke passede til den konkrete kontekst. Derfor udviklede vi som forskere vores egen udgave af inddragelsesstigen, hvor vi inddrog elementer fra Arnstein, Hart, Krogstrup og Tjalve, Kampmann og Schultz Jørgensen samt Shulman. Det har i udvælgelsen af analyseapparatet været centralt for os at tydeliggøre behovet for at forstå og arbejde med inddragelsesprocesser både i form af inddragelsesniveau, inddragelsesproces og inddragelse som en form for rolleudvikling i samarbejdet mellem de professionelle og borgere. Den tydeliggørelse kan skærpe blikket for de forskellige elementer, som skal medtænkes i inddragelse, og dermed øge muligheder for at udvikle og arbejde med inddragelse i det sociale arbejde. Resultatet af vores brug af andres modeller og forståelser sammenholdt med de konkrete problemstillinger og behov i netop denne undersøgelse blev omsat til følgende model, hvor niveau 6 udgør højeste niveau for inddragelse i form af medbestemmelse og niveau 1 laveste:

“Tanken er, at viden skabes i fællesskab af forskning og praksis”

6. Ejerskab til egen sag og interventioner	Selvbestemmelse og aktør
5. Delegeret magt	Medbestemmelse og delvis aktør og medspiller
4. Deltagelse i dagsorden, delvist partnerskab	Medindflydelse og medspiller
3. Informeres og høres	Medindflydelse og informant
2. Informeres og/eller pålagt inddragelse	Informant
1. Ikke inddragelse/manipulation	Passiv rolle

Figur 2: Vores inddragsesstige

Inddragsesstigen danner afsæt for vores undersøgelse af, hvordan de professionelle inddrager de unge i arbejdet. Vi har yderligere omsat det til en række mere konkrete fokuspunkter, som vi skulle have øje for i observationerne:

1. Generelt om kontakt og ejerskabsforhold i dialogen
Hvordan synes den professionelle/de professionelle at forstå inddragelse og hvordan omsætter de denne forståelse i praksis?
2. Er der samarbejde omkring dagsordenen?
Har den unge selv punkter med og har den unge været med til at lave dagsordenen i begyndelsen af mødet?
3. Er der tydelig kommunikation til/med den unge og imellem evt. flere professionelle?
Hvordan kan denne kommunikation beskrives?
Hvilke roller har de unge i samarbejdet?
Hvilke inddragselsesniveauer kan iagttages på baggrund af ovennævnte definitioner?
4. Tjekkes det om budskaber er forstået af den unge
Hvordan tjekkes det i givet fald?
5. Hvordan understøttes inddragelse?
Via referat af møde, netværksinddragelse eller andet?
6. Bruges der forskellige inddragselses metoder, fx visualiseringer?
7. Resumerer borgerne selv mødets pointer og resultater?
8. Andet? Fx metoder og teknikker, som er særligt inddragende?

UDVALGTE OBSERVATIONSFUND

Observationerne viser, at der oftest er en venlig kontakt mellem rådgiverne og de unge, og at de professionelle informerer de unge grundigt. Der kan iagttages en imødekommende tilgang, som skaber en god grundtone i samarbejdet, men det er ikke nødvendigvis det samme som inddragelse. Det er

tydeligt, at der er en professionel, men autonom tilgang til, hvordan samtaler og møder tilrettelægges.

De unge i 3. person

Observationerne peger på, at de gode intentioner på de unges vegne i mange tilfælde medfører, at de professionelle – eller i et par tilfælde familien – taler den unges sag i så høj grad, at de unge får en perifer rolle på møderne. På flere møder omtales den unge i 3. person, selvom han/hun befinder sig på mødet, og der tales ofte *om* og ikke *til* den unge på møderne. Observationerne peger på en tendens til at svare på den unges vegne. Det ses især hos deltagende forældre, nogle bostøtter, vejledere og andre kontaktpersoner. Det er således ofte de personer, som har den tætte kontakt til de unge, som føler sig i stand til eller drevet til at svare på den unges vegne.

Dermed kan familien og de tætte vejledere anskues som personer, der advokerer for de unge og taler de unges sag (Payne, 2006). Det er dog afgørende i den såkaldte advokerende tilgang, at man løbende tjekker med den unge, at han/hun er enig i at blive repræsenteret på denne måde. Der er ikke tegn på, at det finder sted, idet der er en parallel tendens til på møderne, at jo mere forældre og personlige støtter svarer på den unges vegne, jo mere tiltagende tavs bliver den unge. Der etableres således ikke styrkede samarbejdsrelationer, når der tales den unges sag (Klausen & Moesgaard Søbjerg 2017:34). Tværtimod bliver den unges mere og mere passiv og træder ind i en rolle som informant, hvilket i forhold til den inddragsesstige, vi har udviklet, placerer inddragelsen på niveau 2.

Forståelse af informationer og beslutninger

Spørgsmål, overvejelser og beslutninger formuleres oftest tydeligt og gentages flere gange under møderne. Informationsniveauet eller ambitionen om at informere synes således højt.

Derimod viser observationerne, at det sjældent afklares, om den unge har forstået information og beslutninger. Det undersøges heller ikke, hvilket udbytte den unge har fået af informationerne og dermed, hvad den unge tager med sig ud ad døren. Kommunikationsprocessen må beskrives som overvejende passiv, hvilket betyder, at de unge fortrinsvis indtræder i rollen som informanter og med et deltagelsesniveau på mellem 2 og 3 på stigen.

Ejerskab, dagsorden og inddragelse

Ejerskabet for møder er generelt placeret hos de professionelle, og det markante ejerskab hos myndighedspersonerne giver vanskeligheder med at inddrage de unge som medspillere og aktører.

Inddragelsen har primært karakter af, at den unge spørger, om han eller hun har kommentarer til de informationer, analyser og forslag, der kommer frem på møderne. Der er få eksempler på, at de unge inddrages i udarbejdelse af dagsorden for møderne. Nogle rådgivere bruger flipover som dagsorden, andre har dagsorden på eget papir, andre igen ridser kort en dagsorden op, og nogle oplyser ikke dagsorden eller har måske ikke en fastlagt dagsorden. Ligesom formen for dagsorden er meget differentieret, så er anvendelsen af den under møderne lige så differentieret. Nogle få følger dagsordenen, mens de fleste slipper dagsordenen undervejs på mødet eller den overtages af en af de deltagende bostøtter, kontaktpersoner eller vejledere. Netop dagsordenssætning er ifølge Shulman (1991) betydningsfuld for en inddragende kommunikation, der skal føre til en samarbejdsaftale og samarbejdsrelation.

PERSPEKTIVER OG POTENTIALER

Hvis vi skal søge at placere disse resultater i forhold til vores inddragelsesstige, viser hovedparten af de observerede møder, at de unge oftest inddrages på et lavt niveau, at kommu-

nikationsstrategierne er passive, og at ejerskabet for møderne er hos de professionelle. De unge inddrages stort set ikke i beslutninger om dagsorden, men informeres om de pligter, der eksisterer i forbindelse med udbetaling af ydelse. De informeres og høres, hvilket placerer inddragelsen på niveau 2 *Pålagt inddragelse* samt niveau 1 *Ikke inddragelse/manipulation*, idet inddragelsen primært består i løbende at spørge den unge, hvad han/hun synes, og i måske endnu højere grad i at informere den unge om muligheder, pligter og eventuelle vanskeligheder i forhold til den givne situation. På baggrund af vores observationer og analyser af samme er der tegn på, at der hos alle deltagere i møder er et ønske om at inddrage de unge i det sociale arbejde, hvorfor *manipulationen* ikke er bevidst. Analyserne peger på, at størstedelen af inddragelsen placerer sig på de laveste trin i modellen, samt at der hersker en vis tilfældighed i de forsøg på inddragelse, som de unge møder.

Vi har af pladsmæssige hensyn her kun medtaget et udpluk af resultaterne og vil også kun angive nogle få af de potentialer og muligheder, vi kunne se i undersøgelsen. I medarbejdernes tydelige ønske om at medinddrage de unge, eksisterer der et potentiale for at skabe mindre tilfældighed og øge transparens gennem større ensartethed i de former, der anvendes til inddragelse. Desuden er der potentielle muligheder for at inddrage de unge som medspillere, såfremt der sker en opgradering af de professionelle inddragelsesstrategier. Potentialet kunne ligge i at indkredse de bedste inddragelsesstrategier og gøre dem fælles for alle.

Inddragelse er indlejret i kommunikation, roller og hvilket niveau for inddragelse, der stræbes efter. Sagt på en anden måde: Man kan have nok så gode dagsordner og referater, hvis der ikke kommunikeres inddragende, hvis der ikke tilbydes roller som aktør eller medspiller, og hvis ikke ambitionen er, at de unge skal inddrages på det højeste mulige niveau. Kommunikationen er båret af de professionelle. Det er derfor afgørende, hvordan de professionelle kommunikerer og sætter rammer for inddragelse. Der fremstår desuden et skærpet behov for differentierede kommunikative strategier, så der kan anvendes en sproglig og retorisk sensitivitet i forhold til at vælge tilgange og formuleringer ud fra intentioner om ejerskab eller inddragelse i de konkrete møder mellem professionelle og unge – eksempelvis ved at invitere de unge til selv at resumere mødernes indhold. I denne type kommunikation fremstår de unge i højere grad som aktører og medspillere. Et fokus på inddragende kommunikation og ønske om i højere grad at lægge vægt på de unges egne forståelser kan muliggøre en kommunikation, som understøtter samspil og udgør et fælles fagligt diskussionstema for myndigheds-

“Er der da slet ikke noget kritisk at sige om praksisforskning? Jo, naturligvis”

personerne. Desuden kan man fokusere på, hvordan kommunikation, roller og inddragelse spiller sammen i de unges univers. Det er dog tydeligt, at dette ikke sker af sig selv eller ved at have læst denne undersøgelse. Der er afgørende, at resultaterne indsættes i lokale og centrale udviklingsplaner, såfremt de skal have gennemslag.

OG HVAD SÅ MED PRAKSISFORSKNINGEN?

Vi har bevidst fremstillet resultaterne af vores undersøgelse på ovenstående måde, idet det viser, at undersøgelser foretaget med en praksisforsknings-tilgang ligner fremstilling af analyser og resultater fra ethvert andet forsknings eller evalueringsprojekt – om end der her er tale om udvalgte eksempler, som ikke er dækkende for undersøgelsen. Forskningsdelen anvender fuldstændig samme metoder, teorier og analyseformer som andre forskningsprojekter og vil derfor i fremstillingen fremstå almindelige. Nogle ville dermed kunne påstå, at der i virkeligheden er tale om ganske traditionel forskning. Men der er nogle afgørende forskelle. Forskningen er indlejret i et tæt samarbejde og en besluttet læringsproces, som knytter sig til den aktuelle kontekst, som rammesætter den praksis, der undersøges. Rammen, formen, forskningsmetoderne, analyseformer med videre er således udvalgt gennem forhandling og ikke af os som forskere alene.

Det er således ikke et samarbejde, hvor en undersøgt institution drøfter forskningen som led i anvendelse af institutionen som objekt. Der er tale om, at praksis har direkte indflydelse på forskningsprocessen og dens indhold. Desuden medfører læreprocessen, at forskningen ikke stopper ved præsentationen af resultaterne, ligesom forsknin-

gen undervejs er indgået i faglige drøftelser i forvaltningen – blandt andet ved at medarbejderne er inddraget i diskussion af delresultater og fastsættelse af fokuspunkter i forskningen. Praksisforskning kan på den måde fungere som en procesåbner ved at initiere en kritisk undersøgelse af, hvordan inddragelse effektueres i praksis. Dermed kan praktikere og forskere i samarbejde udvikle strategier til, hvordan der kan arbejdes med den konkrete inddragelse, roller i inddragelsen, og hvordan det kommunikative rum skabes og udfoldes i praksis. Gennem en fælles udforskning og beslutning om udviklingspunkter kan der etableres et samarbejde, hvor der sættes fokus på mødet mellem de professionelle og borgerne. Ofte er det sagen, løsninger, behandlinger eller interventioner, der har de professionelle bevidsthed i det sociale arbejde, samtidig med at det tages for givet, at der arbejdes inddragende, og at borgerne er en samarbejdspartner.

Praksisforskning kan styrke inddragelse af eksempelvis unge som partnere i en forskningsproces, som kan udvikle metarefleksion i den professionelle praksis. Det kan bidrage til udvikling af professionelle praksisformer i form af inddragelsesstrategier, kommunikationsprocesser og aktørroller i samarbejdet. På den måde kan praksisforskning gennem et kritisk blik på den professionelle praksis både indgå i udviklingen og kvalificeringen af praksis og til en vis grad også medvirke til at styrke demokratiske værdier i udviklingen af det sociale arbejde samt en mere central inddragelse af borgere i processen.

Er der da slet ikke noget kritisk at sige om praksisforskning? Jo, naturligvis. Vi har bare her søgt at give et billede af de muligheder, der kan være i bru-

gen af denne type forskning. Den tætte relation mellem forskere og praksis er ikke altid idel lykke. De forskellige interesser kan også udvikle sig til konflikter. Nærheden og indflydelsen fra de fænomener, der undersøges, udfordrer forskningens videnskabelighed. Det tætte samarbejde og indflydelsen kan dermed udfordre kvaliteten og professionalismismen i forskningen – ja forskningen kan risikere at blive til en ren udviklingsproces og måske endda få et amatøragtigt præg. Samarbejdet kan risikere at få et pseudodemokratisk præg, idet forskernes højere status placerer mere magt hos forskerne end hos praktikerne og brugere. Og så kan selv den bedst planlagte udviklingsproces løbe ud i sandet, og forskningsresultaterne sande til.

Dette er helt relevante og rimelige problematikker at tage op både i de konkrete projekter og i den mere generelle diskussion af praksisforskningen. Her vil vi blot omtaler dem som reminder om, at der bør være et kritisk blik ikke blot på den praksis, der undersøges, men også på praksisforskningen i sig selv. ●

LITTERATUR

- Lundemark Andersen, M, Ingemann Brandt, L. and Uggerhøj, L.** (2016) *Inddragelse i praksis – en undersøgelse af inddragelse i sagsbehandling og familiearbejde i Aalborg Kommune*. Aalborg: Institut for Sociologi og Socialt Arbejde
- Arnstein, S. R.** *A Ladder of Citizen Participation*. *Journal of the American Institute of Planners*, Vol. 35, No. 4, July 1969, pp. 216-224
- Flyvbjerg, B.** (2001) *Making Social Science Matter: Why Social Inquiry Fails and How It Can Succeed Again*. New York: Cambridge University Press
- Duus, G. et al** (2012) *Aktionsforskning – En grundbog*. København: Samfundslitteratur
- Hafford-Letchfield T.** (2007) *Practising Quality Assurance in Social Care*, Middlesex: Middlesex University
- Hillgaard, S. & Mortensen, H.** (2015) *Når de unge bliver voksne – En kvalitativ undersøgelse af 10 unges oplevelse af overgangen fra unge-til voksenområdet*. Aalborg: Aalborg kommune
- Jørgensen, P. S. & Kampmann, J.** (2000). *Børn som informanter*. København V: Børnerådet
- Kristiansson, M. R.** (2006) *Modus 2 vidensproduktion*. DF Revy nr. 2: 18–21.
- Krogstrup, H.K. & Tjalve, Jakob** (1999). *Perspektiver i forbindelse med brugerinddragelse i*
- Krogstrup, H.K. Kristiansen, S. & Tjalve, J.** (red.) *Det handicappede samfund: om brugerinddragelse og medborgerskab*. København: Hans Reitzels Forlag
- Larsen, A. K. & Larsgaard, A. K.** (2017). *Samskabelse kræver noget andet – et studie i ligestilling af samskabelse*. Uden For Nummer nr. 34, 26-37
- Laursen, E. og Steager, N.** (2011). *Organisatorisk læring og transfer i Laursen, E. og Steager, N.* (red.). *Organisationer i bevægelse*. København: Forlaget Samfundslitteratur
- Payne, M.** (2006). *Teorier i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag
- Ramian K.** (2003) *Praksisforskning som læringsrum*. Uden for Nummer 7 Salisbury Statement. 2009. The Salisbury Statement on practice research, <http://www.socsci.soton.ac.uk/spring/salisbury/>, University of Southampton
- Shulman, Lawrence** (1991), *The Skills of Helping Individuals, Families and Groups*. 3. Udgave. Illinois: F.E. Peacock Publishers Inc.
- Uggerhøj, Lars** (2011a) *What is Practice Research in Social Work – Definitions, barriers and Possibilities*. *Social Work & Society*, Vol. 9, 2011 p. 45-59
- Uggerhøj, Lars** (2011b) *Theorizing practice research in social work*. *Social Work and Social Sciences review* 14 (2) (2011)
- Uggerhøj, L.** (2014) *Learning from each other - Collaboration Processes in Practice Research*. *Nordic Social Work Research*, Vol. 4, Supplement 1, 2014, p.44-57
- Uggerhøj, L.** (2017) *Possibilities and Barriers in Practice Research Approaches* in Støkken A.M. and Willumsen, E. (eds) *Brugerstemmer, praksisforskning og innovation*. Kristiansand: Portal forlag AS

PEER REVIEWED

Indflydelse på magt

AF PERNILLE WISTI, PH.D.-STUDERENDE
OG LIESANTH NIRMALARAJAN, SOCIALRÅDGIVER

Artiklen er en teoretisk diskussion af, hvordan magtrelationer kan begribes gennem kategorier og positioner i socialt arbejde. Vores argument er, at et forslag til udviklingsprojekt med elementer fra praksisforskning kan udvikle brugerindflydelse og håndtere ulige magtforhold mellem bruger og socialarbejder. En sådan socialfaglig udvikling kan opstå gennem adgang til nye samarbejdsformer mellem socialarbejdere og brugere. Når praksisforskningens elementer skaber indflydelse og mulighed for at agere udviklende i forhold til magtproblematikker, kan udviklingsprojektet bidrage til at etablere mere sensitive forståelser af, hvad der er ønskværdigt og almindeligt.



S

SOCIALARBEJDERE og brugere kan påvirke hinanden gensidigt og opfatte magtproblematikker forskelligt, hvilket litteratur om magt i socialt arbejde viser en række eksempler på (blandt andet Järvinen et al. 2002; Järvinen & Mik-Meyer 2003; Mik-Meyer & Villadsen 2007).

Magt forstås i vores optik som det, der udøves i handlinger og udtrykkes i relationer til strukturelle forhold, institutioner og brugere. Foucault (1978) mener, at magt findes i et allestedsnærværende kontinuum og skal forstås som flydende og konstrueret i den specifikke kontekst, man indgår i. Magt er således en kompleks størrelse og adskiller sig fra andre forståelser, hvor magt kan handle om dominans. Magt kan være styrende for menneskelig handling og kan forekomme i enhver social relation. Magt bør hverken forstås som positiv eller negativ, men nærmere nært beslægtet med viden, da det kan anvendes til at definere virkeligheden. Denne viden er vigtig, hvis magtfulde diskurser skal ændres, da magtformer på strukturelt og institutionelt niveau medvirker til at reproducere eksisterende magtmekanismer. Diskurser former kategorier og positioner, som mennesket kan blive en del af. Når disse præmisser lægges til grund, kan socialarbejderes opmærksomhed på magt være bestemmende for, hvilke kategorier og positioner brugere får eller kan opnå. En skandinavisk, kvantitativ undersøgelse om praksisforskning peger på, at der blandt socialarbejderes selvforståelser er fællestræk og forskelle i socialfaglig praksis (Blomberg-Kroll 2016). Disse fællestræk og forskelle viser sig på strukturelt, institutionelt og relationelt niveau.

Et eksempel på strukturelt niveau findes i socialpolitik og lovgivning, hvor særlige danske forhold adskiller sig fra øvrige dele af skandinavisk socialt arbejde. Danske socialarbejdere finder vidtgående kontrol af brugere karakteristisk for praksis, mens graden af omsorgsfuld,

støttende sagsbehandling er signifikant lavere end hos øvrige skandinaviske socialarbejdere (Blomberg-Kroll 2016). Kontrol og magt i socialt arbejde kan være problematisk, fordi det begrænser menneskeligt liv og indskrænker mulighederne for inddragelse, omsorg og støtte. Et eksempel kan være specifikke indsatser i form af særlig støtte.

På institutionelt niveau viser magt sig gennem socialarbejderes måder at agere på (Dean 2008). Undersøgelsen viser, at socialarbejderes uddannelse og socioøkonomiske forhold har betydning for deres selvforståelser: Socialarbejdere tilhører sædvanligvis middelklassen og betragter oftest denne som udtryk for det normale (Blomberg-Kroll 2016). Når middelklassen er udtryk for det normale, kan forståelsen af det normale blive lig med det uproblematisk, almindelige liv. Uproblematisk liv kan ses som privilegerede i forhold til de liv, som betragtes som unormale og problematiske. Problematisk liv kan udmærke sig som genstande for socialt arbejdes forandrende indsatser, der har et forhåndsbestemt mål om normalisering gennem selvforsørgelse, selvhjulpethed med mere.

Danske socialarbejdere tilskriver i højere grad sociale problemer individuelle årsagsforklaringer, delvist i lighed med et dansk kulturelt betinget blik, end det fremkommer i de øvrige skandinaviske landes mere strukturelle forklaringer (Blomberg-Kroll 2016). Et eksempel kan være definerede

sociale problemer relateret til nedsat funktionsniveau, som knytter sig til et enkelt individ.

Det relationelle niveau kan, ligesom det institutionelle, være udtryk for strukturelle magtmekanismer, der viser sig i møder mellem mennesker. I det følgende diskuterer vi disse mekanismer med eksempler på selvhjulpenhed og -forsørgelse, særlig støtte og nedsat funktionsevne.

NÅR MENNESKELIGT LIV BEGRÆNSES AF MAJORITETENS KATEGORIER

Det, der anskues som det normale, spiller en rolle, når magt kommer til udtryk mellem privilegerede, uproblematisk og de problematiske liv (Brade 2015; Beauvoir 1983). Et dansk kulturelt blik på det normale rummer strukturelle, institutionelle og relationelle styrkeforhold. I et magt-relationelt blik kan socialarbejdere repræsentere de privilegerede liv og brugerne de problematiske liv. De problemer, der knytter sig til magtrelationer, kræver derfor sensitivitet i opmærksomheden på socialarbejderes og brugeres perspektiver. Sensitivitet forstår vi som en bevidst og kontinuerlig socialfaglig modtagelighed, som prioriteres aktivt i samarbejdet med brugeren. Potentialerne for at præge magt kan muliggøres ved at revidere, hvordan magtmekanismer formes i og former praksis. Hvis vi nuancerer magten, hvori brugere bliver objekter for sociale indsatser, kan det medvirke til sensitivitet og udvikle brugernes indflydelse i praksis.

En hindring for brugerinddragelse kan være Blomberg-Krolls pointe (2016) om vidtgående kontrol, som er signifikant for dansk socialt arbejde, hvorfor brugeres mulighed for medindflydelse indskrænkes. Når mennesker bliver brugere af sociale indsatser, indtræder de i sociale og strukturelle relationer, hvor magt udspiller sig som kontrol, der begrænser mulighederne for støttende og omsorgsfuld sagsbehandling i praksis.

Et teoretisk perspektiv på magt er en skelnen mellem *os og dem*, som blandt andet Brade (2015) og Beauvoir (1983) beskriver. Majoritetens liv, *os*, der repræsenterer normen om uproblematisk livs kategorier eksempelvis selvforsørgelse og uddannelse, adskiller sig fra *de andres* minoritetens liv, som på problematisk vis ikke lever op til normen. Hvis majoriteten alene retter blikket mod



PERNILLE WISTI

er ph.d. studerende ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet og arbejder med projektet "Identiteter og repræsentationer i socialt arbejde" med fokus på praksisforskning og brugerperspektiver. Hun har som socialrådgiver arbejdet blandt andet på udsatte-området, siden som projektmedarbejder med baggrund som cand. soc.

wisti@socsci.aau.dk



LIESANTH NIRMALARAJAN

arbejder som socialrådgiver med udsatte voksne i en kommune og i en interesseorganisation for socialt udsatte børn og unge. Med sin baggrund som cand. soc. i socialt arbejde er han ansat som ekstern undervisningsassistent ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet.

lin@socsci.aau.dk

“Når mennesker bliver brugere af sociale indsatser, indtræder de i sociale og strukturelle relationer, hvor magt udspiller sig som kontrol”

det problematiske, bevares de magtmekanismer, der definerer det problematiske som en afvigelse fra de ”normale” kategorier. Eksempler på kategorier, som kan forstås som afgørende for normalitet i en vestlig, dansk kontekst, kan være selvforsørgelse og selvhjulpethed, men også hvidhed, dansk etnicitet og heteroseksualitet, som Brade (2015) angiver. De kategorier, som tilskrives normalitet, kan indeholde mere kompleksitet og nuanceres gennem sensitivitet, når brugerne får indflydelse på definitionsmagten af det problematiske og uproblematisk.

Når liv forsimples ved at beskrive et menneske som bruger med behov for særlig støtte, kan kategoriseringen medvirke til at reducere menneskets sociale problemer til et brud på normen om selvhjulpethed. Når normer brydes, kan brugere opfattes som noget *andet* end os og placeres i en særlig målgruppe snarere end deres individuelle træk. Her kan mennesker med sociale problemer opleve stigmatisering og fokus på det problematiske (Järvinen et al. 2002; Järvinen & Mik-Meyer 2003; Mik-Meyer & Villadsen 2007).

Majoritetens strukturelt betingede billede på normalitet kan skabe begrænsninger for menneskeligt liv, hvis brugeres individuelle træk og selvpræsentation ikke tillægges vægt, men forstås i kraft af deres sociale problemer.

PRIVILEGIER FOR OS MEN IKKE FOR DEM

En kritisk forståelse af de *andre og dem* i forhold til det neutrale og uproblematisk vi, stiller spørgsmål om, hvordan et menneske kan leve som et helt menneske gennem forsimplinger af liv (Beauvoir 1983). Når brugere reduceres til at være *de andre*, er det ensbetydende med levevilkår, som fører til frustration og undertrykkelse.

Forskning påpeger behov for fokus på, hvordan skelnen mellem os og dem finder sted på flere niveauer i socialt arbejde (Julkunen & Rauhala 2013). Her udgør inklusion et eksempel på en socialpolitisk programmerklæring for det specialiserede voksenområde, som omsættes i støtteindsatser med prædefinerede mål. Det understreger, at fortællinger om muligheder for hjælp og støtte, kan kategorisere mennesker i problematiske liv og understøtte skelnen mellem *os og dem* (Cedersund 2013). Det markerer sig i procedurer for, hvordan målgrupper defineres og individuel støtte sker med mål om selvhjulpethed.

Når majoriteten repræsenterer de normale kategorier, defineres de problematiske liv lig med et brud på normen. Når brugere defineres væsensforskelligt fra vi, de normale, rejser magtfuld skelnen mellem mennesker spørgsmål om, hvordan socialt arbejde kan begribe og skabe indflydelse i praksis, når vi vedligeholder skelnen mellem *os og dem*.

Normer, som understøtter *os og dem* dikotomien, findes blandt andre særlig støtte til selvforsørgelse i et hvidt, dansk samfund som selvskrevet mål. Socialt arbejde centrerer sig ofte om udredninger og interventioner for specifikke, sociale problemkategorier. Sociale interventioner kan udgøre mål om forandring af menneskeligt liv fra problematisk til uproblematisk, som ligner majoritetens. Her får uproblematisk aspekter af brugeres liv sjældent fokus ud over en automatiseret

ressourcedefinition, som bør anvendes med henblik på at minimere det, der findes problematisk. Hvis konklusionen på udredningen finder tilstrækkelige ressourcer og normalitet, afsluttes brugerens sag: *Mission accomplished - case solved!*

Socialarbejdere repræsenterer strukturelle hierarkier af interesser og prioriteringer blandt andet i det fokus, som er til stede i kontakten med brugere. Her kan arbejdsmarkedstilknytning udgøre et eksempel på en kategori, som prioriteres højt og imiterer majoritetens uproblematiskede liv. Betydningen af et job kan være vanskelig at se bort fra og håndtere i tungt vægtede administrative implementeringer. Problematiskede aspekter af liv, for eksempel arbejdsmarkedsmarginalisering, skal dog ikke negligeres, hvis magthierarkier skal påvirkes. Derimod må de forstås som centrale for at ophæve blindheden for privilegerede, selvfølgelige livsvilkår. Hvis magthierarkier skal påvirkes, kræver det et ændret blik på de eksisterende kategorier og positioner. En øget sensitivitet mod dette kan udvikle socialarbejderes forståelser og bidrage til de muligheder, som knyttes til positioner for brugere af socialt arbejde.

NUANCER AF SOCIAL UDSATHED OG POSITIONER

Konsekvenser af skellet mellem *os* og *dem* skabes i magt- og modmagtforhold. På det relationelle niveau er det ikke kun socialarbejdere, der har magt. Brugere kan gennem selvpræsentationer bidrage til at påvirke og redefinere det konkrete møde med socialarbejderen (Mik-Meyer & Villadsen 2007).

I det følgende kastes et magtkritisk blik på de diskurser og positioner, der kan skabe begrænsninger med afsæt i eksempler på nedsat funktionsniveau og behov for særlig støtte. Diskurser, forstået som italesættelser eller dybere betydningsstrukturer, medvirker her som en måde at forstå sociale positioner gennem problematiske og uproblematiskede kategorier. Diskurser kan være relevante at inddrage, da de medvirker til at konstruere kategorier og positioner, som både socialarbejdere og bruger er vævet ind i.

Begrebet positioner kan være potent at anvende for at undersøge forståelser af socialt arbejdes praksis. Der kan være forskel i sproget, der betegner en bruger af velfærdsydelser. For eksempel trækker betegnelsen patient på helbredende forståelser, og prædikatet borger funderes i socialfaglige forståelser og medborgerskabstanker. Det kan få betydning for, hvordan brugere kan positionere sig som enten patienter eller borgere (Jørgensen & Phillips 1999). Begge tilfælde repræsenterer en normaliseringsdiskurs: Behandlingen af patienten og socialfaglige interventioner i forhold til borgeren.

Begreberne nedsat funktionsniveau, som defineret problem, og særlig støtte, som specifik indsats, indikerer det problematiske og kan forstås som flydende betegnelser (Bom 2015) med forskellig mening tilskrevet. Begreberne får flere betydninger afhængigt af konteksten for socialt arbejde, som træder ud over traditionelle forståelser af hvem, der tilhører kategorien problematisk, socialt udsat og dermed også

hvem, der ikke gør. Perspektiver på positioner anvendes for at nuancere forskellige roller i menneskeligt liv og indikerer, der er mulighed flere positioner - for eksempel patient og borger på samme tid. Ved at tale om positioner kan en reduceret forståelse af liv som udsatte eller ikke-udsatte mindskes eller gøres mindre ensidig.

Konsekvensen af en reduceret position medfører begrænsninger i brugerens adgang til viden om, hvad den *særlige støtte* kan indeholde, samt at nogle personer vil forsøge at indtage en position, når det er meningsfuldt for den specifikke kontekst. Eksempelvis kan nedsat funktionsevne indeholde negativt ladede forbindelser, som betyder, at en person kan forsøge at undgå denne type af kategorisering. Andre kan finde det bekræftende, da det giver adgang til hjælpeforanstaltninger. I praksis kan det være vanskeligt at forstå, hvad særlig støtte i det konkrete tilfælde indebærer; hvem har retten til at definere om støttens formål er opnå selvhjulpethed?

Der kan skabes bedre forudsætninger for forandring i socialt arbejdes praksis og sikres mere kontinuitet ved at mindske afstanden mellem *dem* og *os*. Magtkritiske tilgange bør fokusere på, at magt er væsentligt for skellet mellem *os* og *dem*, hvorfor positioner må forstås som en konsekvens af dette. Ved at inddrage socialarbejdere og brugere i fælles magtkritisk dialog på lige vilkår, kan aktuel praksis udvikles og nuanceres (Uggerhøj 2011).

FORHOLD MELLEM VIDEN, MAGT OG HANDLEPOTENTIALER

Når refleksioner over positioner skærpes, kan nuancer og brud indfanges i træk af det levede liv (Staanæs 2004). Magt kan udfordres gennem øget opmærksomhed mod det uproblematiskede i socialt arbejde og identificere selvfølgeligheder, der fremstår som objektive sandheder, idet positioner bliver til i det mulige og umulige. Viden om disse selvfølgeligheder kan styrke handlepotentialer for både socialarbejdere og brugere, når kategorier udvides.

Det er, ifølge Foucault, muligt at forhandle sig til nye positioner i en tosidet proces, hvor subjektet er handlende og ikke alene underkastet betingelser fra konteksten (Staanæs 2004). Dette be-

tyder, at den flydende magt både kan give rum for objekt- og subjektpositioner for brugere i socialt arbejde. Vidensproduktion kan skabe ændrede magtbalancer mellem socialarbejdere og brugere og bidrage til at diskutere positioner forbundet med brugere og brugergrupper og bryde med sædvanlige magtformer. Selvførelser kan skabe rum for at indtage og agere i nye positioner. Denne forandring skabes gennem dialog mellem aktørerne og modvirker, at problematiske liv underlægges en logik om normalitet, repræsenteret ved professionelles definitioner af sociale problemer.

Positioner bruges som begreb til at forstå menneskers livsmuligheder forbundet med magt- og modmagtsforhold i socialt arbejdes praksis. Stærke selvfølgheder kan begrænse menneskers handlemuligheder for at ændre deres livsvilkår. Handlemuligheder forstås her dobbelt, idet de dels udgør menneskets evner til at agere egenhændigt, dels følger strukturelle begrænsninger. Når brugere får indflydelse, udgør det et aktiv for brugerne og for praksis. Brugere kan være medskabere af forandringer i praksis ved at undersøge problemkategorier og sociale interventioner.

Når brugere er vævet ind i flere problemkategorier for eksempel som etnisk minoritet og ledig, der møder strukturel diskrimination i jobsøgning, er det centralt at undersøge, hvordan kategorier, der kobles til personer, virker sammen. Kategorier, der samler magt, producerer privilegier som selvhjulpethed og selvforsørgelse.

Metaforisk kan kategorier være ”som vand; sommetider flydende, sommetider fastfrosne og sommetider fordampes de op i luften” (Staunæs 2004:61). Metaforen udtrykker i lighed med Butler (2007), hvordan komplekse sociale problemer kan forstås i et paradoksalt samspil mellem strukturelle vilkår, som kan forhindre eller skabe bestemte positioner.

Diskurser kan kæmpe om retten til at definere, hvordan forskellige kategorier skal indholdsudfyldes og skaber forskellig adgang til at opnå og indtage positioner. Når positioner ikke anerkendes, er de svære at indgå i. Derfor er det relevant ikke alene at fokusere på én position, men på flere samtidige positioner, som produceres i strukturelle vilkår. Et nuanceret fokus kan opnås ved, at so-

cialarbejdere undersøger, hvordan kategorier bør indholdsudfyldes sammen med den enkelte bruger. Kategoriseringen indeholder nemlig magt, der kan være produktiv eller begrænsende (Dean 2008). En sådan inddragelse af brugere giver i højere grad mulighed for, at de kan opnå positioner igennem produktive magtformer og herved indtage positioner på egen hånd (Staunæs 2004). Et menneskes handlemuligheder er oftest dikteret inden for en toneangivende praksis, men ved at give brugeren indflydelse kan der etableres flere handlemuligheder. En person kan indtage flere positioner uafhængigt af, at man samtidigt positioneres af strukturelle vilkår. Positioner er ikke nødvendigvis identiske eller i overensstemmelse med herskende blikke på sociale problemer.

PERSPEKTIVER PÅ SAMARBEJDE OM INDFLYDELSE

Praksisforskningen har, navnlig gennem de seneste ti år, vist en række potentialer for at udvikle praksis, hvor socialfaglige praktikere og brugere deltager aktivt (Uggerhøj 2011; Andersen, Brandt og Uggerhøj 2016). I det følgende fokuserer vi på *participatorisk praksisforskning* (efterfølgende benævnt praksisforskning), som kendetegnes ved afsæt i praksis og tæt samarbejde mellem forskellige aktører, her brugere, forskere og socialarbejdere som praktikere, med fokus på deltagelse og inddragelse. Praksisforskning skaber vidensproduktion gennem samarbejde, forhandlinger og dialoger mellem aktørerne med hver deres interesser og bidrag (Julkunen og Uggerhøj 2016). Vi advokerer for, at elementer fra praksisforskningen kan bruges i socialfaglig praksis, uafhængigt af forankring i et konkret forskningsprojekt. Processerne i praksisforskning giver alle deltagere en betydningsfuld position, fordi viden produceres igennem involvering, indflydelse og læring. Derfor argumenterer vi for, at praksis kan forbedres gennem projekter af udviklende karakter, som vi i det følgende vil udfolde.

I praksisforskning udgør det en værdi, at praktikere blive mere forskningsmindede og forskere mere praksis-mindede, idet afstanden mellem praktikere og forskere mindskes (Uggerhøj 2011). Sådanne afstande kan minde om nogle af de samme skel mellem socialarbejdere og brugere, der gør sig gældende i *os/dem* dikotomien, hvorfor samme fokus på at udfordre og mindske afstandene, giver muligheder for et bestyrket fokus på magt og brugernes handlemuligheder.

Men projekter med inspiration fra praksisforskning har også sine udfordringer i forhold til vægtning og status, når socialfaglige metoder helst skal baseres på evidens og effekt. Socialfagligt evidensbaserede metoder og effektmålinger har måske netop vist sig anvendelige, idet de også kan føre til målbare forandringer. Om end man kan afklare omfanget af og forskelle i brugernes indflydelse før og efter et udviklingsprojekt iværksættes, er der ikke dokumenteret garanti for selvforsørgelse, eller at kategorierne udvides. Indsætter med mål om normalitet kan dog indebære handlerum, hvis sociale udviklingsmuligheder bryder med hierarkier og ophæver skel mellem mennesker.

Processer og metoder fra praksisforskning kan bidrage til at give brugere indflydelse på andre måder end hidtil. Her giver praksisforsk-

ningens forståelse og samarbejde muligheder for at skabe deltagelse og partnerskaber med brugere i et muligt udviklingsprojekt af socialfaglig praksis.

Sådanne udviklingsprojekter kan give potentiale for at styrke måder at inddrage brugere og socialarbejdere, når målet er udvikling af indflydelse i socialfaglig praksis. Gennem læreprocesser med henblik på at begribe menneskeligt liv kan praksisforskningens tilgange skabe plads og rum for uvidede normalitetsbegreber. Dette indebærer at favne det komplekse og flertydige ved at begribe og differentiere problematiske og uproblematisk liv, som adskiller personer og positioner i socialt arbejde. Differentieringerne nødvendiggør, at magtstrukturer udfordres ved at minimere imitationen af majoritetens uproblematisk liv. Idéen om en socialfaglig udvikling involverer handlerum for sensitivitet i inddragelsen af brugere og deres mangfoldigheder.

For at udvikling af indflydelse kan finde sted, kræver det tid og ressourcer fra en travl driftsorienteret hverdag, og at brugerinddragelse tillægges væsentlig værdi. I praksisforskningssammenhæng er aktiv inddragelse af brugere ofte en ”skal-opgave”, mens det i praksis kan være en ”kan-opgave”, der lykkes i forskelligt omfang. Hvis udviklingen skal være levedygtig må indflydelsen prioriteres, så menneskeligt liv ikke forstås i kraft af kategorier for *os og dem* og bryde med magt, så brugeres stemmer får samme værdi som praktikerens og forskerens (Uggerhøj 2011).

En central udfordring for udviklingsprojekter af denne karakter er dog, at skelnen mellem os og dem ikke alene kommer fra socialarbejdere (Cedersund 2013). Aktørerne argumenterer og begrundes ud fra egne positioner, hvorfor de ikke samtidig kan repræsentere de andres aktørgrupper. Dette stiller krav til projekterne, tilsvarende som til praksisforskning, om processer, hvor aktørerne samtidig må forsøge at forstå sociale problemer ud fra de andres perspektiver. I lighed med praksisforskningen kan socialarbejdere og brugere gennem forhandlinger og samarbejde definere og forstå sociale problemer med blik for, hvem det er problematisk for (Uggerhøj 2014). Cedersund (2013) fremhæver, at skelnen mellem os og dem ikke kun er en begrænsende del af socialt arbejde, men også udgør et afsæt for fokus på magt- og modmagt og fordrer nye løsninger og viden i praksis. Med denne viden styrkes forudsætningerne for at etablere komplekse kategorier og nuancere mulige positioner.

Projekternes undersøgelser af tilgængelige positioner bliver mulig i forandrende bevægelser, som støtter og udfordrer privilegier. Ved at inddrage samvirkninger mellem kategorier for identiteter for eksempel nationaliteter, racer, etniciteter, alder, køn og klasse kan opmærksomheden skærpes for

“Når eksisterende, vidtgående kontrol af brugere undersøges og udvikles med metoder fra praksisforskningen, er det muligt at skabe sensitive løsninger”

“Hvem har retten til at definere om støttens formål er opnå selvhjulpenhed?”

de mulige og umulige positioner konstrueret af samfundsdiskurser.

Det kan være udfordrende at differentiere etablerede kategorier, da det er umuligt at sætte sig udover privilegerede positioner, eller ansue verden uafhængigt af de magtmekanismer, man indgår i (Jørgensen & Philips 1999). Disse udfordringer stiller krav til ændrede roller for både socialarbejdere og brugere, fordi projektets tilgang stiller krav om tid til at forstå sociale problemer ud fra andre aktørers perspektiver. Her er derfor paralleller til praksisforskningens processer, som adskiller sig fra traditionel top-down forskning ved længerevarende processer med inddragelse af aktører ud over indhentning af data (Uggerhøj 2014). Forandringen af roller forudsætter, at socialarbejdere tager ansvar for og initiativ til udvikling for at styrke praksis med produktive magtformer på det relationelle og institutionelle niveau. Dog kan det være tvivlsomt, at det strukturelle niveau reelt kan påvirkes.

Udfordringen til projekterne er således massiv, når brugerinddragelse ikke per automatik skaber inklusion, selvhjulpenhed eller løser sociale problemer i sig selv. Hvad er det så reelt, sådanne projekter kan bidrage til i socialfaglig praksis?

Ambitionen er at udvikle strategier og metoder til at reducere, at brugerne bliver genstand for en strukturel, institutionel og relationel magt. Hvis brugerne indgår i en dialog med praktikere, om hvordan det normale bør forstås og brydes af brugere, kan det udvide forståelser og selvfølgheder hos socialarbejdere. Koblingen af brugeres og socialarbejders forståelser af det normale kan udvikle, hvordan det problematiske og uproblematisk kan begribes. Derfor bør praksis og profession inddrages i nye perspektiver på socialfaglige begrebsapparater, så viden og praksis udvikles med og til brug for socialarbejdere (Blomberg-Kroll 2016).

Når praksisforskningens tilgange til samarbejde anvendes i socialfaglig praksis, kan socialarbejdere og brugere sammen agere forandrende i forhold til magtproblematikker og skabe mere sensitive forståelser af det normale og ønskværdige.

RUM TIL AT BRYDE MED HERSKENDE FORSTÅELSER

Projekterne indebærer, at konkrete idéer udvikler magtperspektiver og tilbyder alternativer til eksisterende magtdiskussioner. Forslaget om projekter baseret på praksisforskningens elementer kan bidrage til højere grad af partnerskaber mellem brugere og praktikere. Når værdien af brugernes stemmer ligestilles med praktikernes, skabes der rum til at bryde med herskende forståelser og selvfølgheder. Hvis rummets kontekst er nær og afgrænset, bevir-

ker det vilkår for at udforske den magt, der udspiller sig i de kategorier og positioner, som brugere og socialarbejdere indgår i. Denne viden kan bidrage til styrkede metoder til brugerindflydelse i socialt arbejdes praksis. I forhold til magtperspektivet tilfører den nye viden et levedygtigt afsæt med projektets intentioner, der muliggør socialarbejders håndtering af ulige magtforhold.

Ved opmærksomhed på kategoriske og strukturelle betingelser kan rammerne for brugere som genstand for sociale indsatser ændres eller styrkes og skabe adgang til positioner som subjekt. Når rammerne for inddragelse medvirker til sensitiv socialfaglig praksis, kan fokus på kategorier styrkes.

Elementer fra praksisforskning kan bruges til at analysere kategorier, så der tages højde for, at kategorier både kan over- og underkende, og endda i nogle tilfælde op-hæve hinanden (Kofoed 2005). Komplexitet i praksisviden kommer blandt andet til udtryk, når brugerens kulturelle identiteter og sociale relationer forstås som mere end én kategori. Det potente består derfor i bestræbelsen på at interessere sig for at opsplitte fastlåste sociale kategorier og normer for at forebygge begrænsninger af socialt liv (Kofoed 2005). Kategorier, der knytter sig til prædefinerede indsatser kan virke så stærke, at det er indsatserne i sig selv, der definerer de mulige kategorier. Forståelser af entydige, binære normer kan nuanceres gennem metodiske dialogprincipper. Dialoger kan bidrage til forhandling om, hvordan det problematiske og uproblematisk bør forstås i den konkrete kontekst og bidrage til en fælles læ-reproces med nye løsninger.

Når eksisterende, vidtgående kontrol af brugere undersøges og udvikles med metoder fra praksisforskningen, er det muligt at skabe sensitive løsninger i samarbejde med de mennesker, hvis livsvilkår, socialarbejdere beskæftiger sig med at forbedre. ●

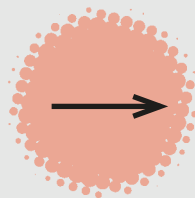
LITTERATUR

- Andersen, M. L., Ingemann, L. B. & Uggerhøj, L. (2016):** *Inddragelse i praksis – en undersøgelse af inddragelse i sagsbehandling og familierarbejde i Aalborg Kommune*, Aalborg: Institut for sociologi og socialt arbejde, Aalborg Universitet
- Beauvoir, S. de (1983):** *Det andet køn. Bd. 1: 11-28*. Frederiksberg: Tiderne Skifter
- Blomberg-Kroll, H. (2016):** "Socialarbejdetes sjælebild – Nordiska socialarbejdetares opfattninger om det sociale arbejdes praktik" i H. Lubanna et al. (red.): *Uppror i elfenbenstornet: En bok om praktikforskning i socialt arbejde*, 210-229, Helsingfors: FSHK publications Finland
- Bom, A. K. (2015):** *Diskursanalytisk metode*. Frederiksberg: Samfundslitteratur
- Brade, L. H. (2015):** "Just So You Know; I'm Absolutely Completely Normal! An Empirical Investigation of Firstness" i NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research, 23:3, 170-186
- Butler, J. (2007):** "Performativitetens sociale magi" i D. M. Søndergaard, Feministiske Tænkere. København: Hans Reitzel
- Cedersund, E. (2013):** "Categories of otherness: on the use of discursive positioning and stories in social work research" i Nordic Social Work Research, 3:2, 130-138
- Dean, M. (2008):** *Governmentality - Magt og styring i det moderne samfund*. Frederiksberg: Samfundslitteratur
- Foucault, M. (1978):** *Seksualitetens historie*, Bd. 1: Viljen til viden, København: Rhodos
- Julkunen, I. & P-L. Rauhala (2013):** "Otherness, social welfare and social work – a Nordic perspective" i Nordic Social Work Research, 3:2, 105-119
- Julkunen, I. & L. Uggerhøj (2016):** "Negotiating Practice Research", i Journal of Teaching in Social Work, 36:1, 6-10
- Jørgensen, M. W., & L. Phillips (1999):** *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag
- Järvinen, M., J. E. Larsen & N. Mortensen (red.) (2002):** *Det magtfulde møde mellem system og klient*, Århus: Aarhus Universitetsforlag
- Järvinen, M. & N. Mik-Meyer (red.) (2003):** *At skabe en klient: Institutionelle identiteter i socialt arbejde*, København: Hans Reitzels Forlag
- Kofoed, J. (2005):** "Holdddeling: Når der gøres maskulinitet og hvidhed" i Kvinder, køn og forskning (3), 42-52
- Mik-Meyer, N. & K. Villadsen (2007):** *Magtens former*. København: Hans Reitzel
- Staunæs, D. (2004):** *Køn, etnicitet og skoleliv*. Frederiksberg: Samfundslitteratur
- Uggerhøj, L. (2011):** "What is Practice Research in Social Work" i Social Work & Society, Volume 9, Issue 1
- Uggerhøj, L. (2014):** "Learning from each other: collaboration processes in practice research" i Nordic Social Work Research, 4:sup1, 44-57

En rejse gennem en praksis- forskning

AF THEA MUKAI, SOCIALRÅDGIVER

Artiklen er en beretning om et igangværende praksisforskningsprojekt ved Det Grønlandske Hus i Aarhus. Projektets fokus er, hvordan der i praksis arbejdes med kommunikationskløften mellem de fagprofessionelles overvejende verbale kommunikationsform og den grønlandske mere non-verbale kommunikationsform; en kommunikationsform, der præger mange af de udsatte grønlandere, og gør det vanskeligt for begge parter at forstå hinanden.





afsæt i VIA University Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus' tilbud for praktikere om at kunne undersøge og forske i egen praksis, er vi i skrivende stund på en spændende rejse, hvor vi som fagprofessionelle praktikere lærer vores felt bedre at kende. Et kendskab, der giver os mulighed for at blive bedre praktikere, og som forhåbentlig også er med til at skabe bedre vilkår for de mennesker, vi er ansat til at hjælpe. Det er netop også sigtet med dette indlæg, at du som læser og praktiker får lyst til og mod på at undersøge den praksis, du har din daglige gang i. Ikke fordi der skal effektiviseres og spares penge, men for at du ved at undersøge din og dine kollegaers praksis kan være med til at skabe et mere holdbart fundament for det gode arbejde, I allerede gør.

Rejsen tager sin begyndelse en varm augustdag i Campus C, Aarhus, hvor praktikere og undervisere har sat hinanden stævne for at indlede endnu et praksisforskningsforløb. Selv om det er socialrådgiveruddannelsen i Aarhus, der faciliterer forløbet, er det ikke kun praktikere med socialrådgiverbaggrund og arbejdssted i Aarhus, der er velkomne. Alle med et socialfagligt arbejdsfelt kan deltage¹. Forsamlingen består både af områdeledere, socialpædagoger, humaniorere fra forskellige kommunale offentlige sektorer samt private organisationer. Et rejsefølge, der med sin diversitet giver en helt unik synergi i forhold til at arbejde videre på vidensudviklingen inden for det socialfaglige praksisfelt.

Rejsen er sat til at vare et år, hvor der med jævne mellemrum indbydes til sparring og undervisning på Campus C. Disse planlagte stop på rejsen giver praktikerne mulighed for at tune ind på, hvad det egentlige formål og fokus er for rejsen. Rejsemålet er ikke ale-

ne en artikel til en database, der ofte kan synes som et afsluttende punktum og et endegyldigt resultat med to streger under. For rigtigt nok bliver der en artikel, men det egentlige mål er ikke en afslutning, men at give næring til en løbende refleksionsproces omkring egen praksis.

UDGANGSPUNKTET

Ved det første møde introduceres vi til den narrative metode i form af øvelser, hvor vi skaber fortællinger om os selv og om praksis. Med udgangspunkt i denne læringsform får vi gennem egne og andres ord og gøren i små sketches og fortællinger tydeliggjort vores praksis, og hvilke udfordringer vi reelt står over for. For selv om det er fagprofessionelle, der har kendskab til det felt, der skal undersøges, og ikke umiddelbart på samme måde skal arbejde sig ind på sit felt, som en udefrakommende forsker skal, viser det sig netop også at være praksisforskningens akilleshæl. Det er rutinen og rytmens genkendelige bundklang, der er med til at skabe en hverdag i det daglige arbejde. Men netop denne rutine kan give anledning til, at noget overses, når feltet undersøges, fordi det hele er så selvfølgelig². Med input fra både undervisere og andre fagprofessionelle hjælpes man dermed til at være konkret og skarp på de reelle udfordringer, der er i praksis.

Uden for Nummer bragte i 2016 (nr. 33) et temanummer om socialt arbejde i Grønland og med grønlændere. Her italesætter seniorforsker ved SFI, Siddhartha Baviskar, at der i Danmark er et større mindretal af grønlændere, der er sårbare i deres livsmuligheder og har et skrøbeligt udgangspunkt. Det er denne gruppe, vi i dette projekt definerer som *udsatte grønlændere*.

Ét er, at de udsatte grønlændere er sårbare i deres livsmuligheder grundet arbejdsløshed, misbrug, hjemløshed og/eller sproglige vanskeligheder. De er også sårbare i det, at de på papiret er danske statsborgere, og det danske velfærdssystem ikke registrerer og tilbyder dem samme hjælpepakker som indvandrere. De tabes så at sige mellem to stole, fordi der i kraft af deres danske statsborgerskab er en forventning om hurtig og bekvem integration, men deres kulturelle baggrund er lige så forskellig fra den danske, som den er fra andre nationaliteter. Det er denne sårbarhed, der er interessant for vores praksisforskning. For der er noget i den kulturelle baggrund, der skaber benspænd for en frugtbar kommunikation mellem fagprofessionelle og udsatte grønlændere.

Vores undersøgelsesspørgsmål lyder derfor:

"Hvilken betydning har det kropslige udtryk i kommunikationen og samarbejdet mellem de udsatte grønlændere og fagprofessionelle, og hvorledes kan dette kropslige udtryk bidrage til (og etablere en bevidstgørelse omkring) forandring af praksis?"

Baviskar fremhæver, at tidligere forskning viser, at der er behov for at være opsøgende i arbejdet med de udsatte grønlændere og tage højde for kulturelle og sproglige barrierer. Dette behov nik-

ker vi også genkendende til, og selv om Baviskars indlæg sætter fokus på Grønlanderstrategien, er vi her et år efter pågældende projekts udløb stadig i de samme dilemmaer og udfordringer, der lagde grunden for selve strategien; at der netop er væsentlige kulturelle og sproglige barrierer i arbejdet med udsatte grønlandere.

Jeg er indbudt på rejsen via min socialrådgiverbaggrund og nyligt afsluttede kandidat i pædagogisk antropologi. Min rolle er at knytte mig til en praksis, og med mit kendskab til det socialfaglige felt, men ikke hverdagens selvfølgeligheder, at bidrage med en mere spørgende og kritisk tilgang til feltet. Vores arbejdsgruppe er derfor atypisk i forhold til tidligere praksisforskningsgrupper, der ofte består af flere praktikere fra samme arbejdsplads.

Vores rejse vil, med tilknytning til det opsøgende arbejde, der bliver gjort i Det Grønlandske Hus i Aarhus, foregå blandt de socialt udsatte grønlandere, der bor og opholder sig i byen. Omdrejningspunktet for vores praksisforskningsprojekt er kommunikationen mellem socialt udsatte grønlandere og fagprofessionelle. Vi oplever, at der er situationer, der kunne håndteres anderledes, og at den måde, det foregår på, ofte afstedkommer en uhensigtsmæssig praksis. Ønsket er at undersøge, hvordan dette møde kommer til udtryk og gennem interviews, samtaler og observationer at afdække hvilke faktorer, der er medskabende på henholdsvis den konstruktive og ikke frugtbare kommunikation.

Generelt har praksisforskning til formål at ville være medskabende på udviklingen af samarbejdet mellem forskere, praktikere og brugere. Ønsket er blandt andet i langt højere grad at inddrage brugere, og netop gøre både proces og output mere brugerorienteret. Det er da også det udgangspunkt, vi ønsker. Det skal ikke kun være de fagprofessionelles ord, der skal danne grundlaget. Dog viser det sig hurtigt, at problematikken for vores forskningsprojekt også bliver forskningsprojektets problematik. Vi ønsker at få begge sider af sagen, så at sige, og vil derfor interviewe og observere både de fagprofessionelle og de udsatte grønlandere; i en eller anden naiv tro på, at lige mængder af empiri giver et lige delt billede af problematikken. Vi er derfor i tvivl om, hvordan kan vi få de udsatte grønlanderes betragtninger og holdninger, når vi er lige så udfordret som systemet i forhold til at kunne møde de udsatte grønlandere og indgå i konstruktiv dialog?

I praksisforskning er det vigtigt ikke at lade sig stoppe af de udfordringer, der opstår. Når nu praksis er så kompleks, bliver vi nødt til at standse op og vende den om. Det kan godt ske, at vi gerne vil have begge sider af sagen, som om praksis er taget ud af en retssag, hvor begge parter høres ligeligt inden dommen afsiges. Det har dog ikke været muligt for os. Det er sådan, vores praksis er. Praksisforskning tager udgangspunkt i praksis, og vi må derfor arbejde med og forholde os til det, praksis giver os.



THEA MUKAI
socialrådgiver og cand.pæd.anthro.
Arbejder som socialrådgiver
i Det Grønlandske Hus, Aarhus.
tm@glhus.dk

“Omdrejningspunktet for vores praksisforskningsprojekt er kommunikationen mellem socialt udsatte grønlændere og fagprofessionelle”

Konkret for vores projekt betyder det, at vi på den ene side har mange inputs fra de fagprofessionelle og kun få fra de udsatte grønlændere. I forhold til de få udtalelser fra de udsatte grønlændere er det derfor mere nærliggende at stille os selv spørgsmålene: Hvorfor siger de ikke mere, og hvad kan det betyde, at der ingenting bliver sagt?

Vi er udfordret på det generelle ønske i praksisforskning om den konstante gensidige dialog mellem de involverede parter, når udgangspunktet for de forskellige dialogformer, vi ønsker at undersøge nærmere, er så forskelligt.

VI MÅ STARTE ET STED

For at starte et sted vælger vi at høre de fagprofessionelles side af sagen først. Vi ønsker at få sat ord og begreber på den praksis, vi vil undersøge. For selv om vi er en del af praksis, er det ikke kun vores egne fornemmelser, der skal ligge til grund for denne praksisforskning. Det handler om at åbne op for at få af- eller bekræftet vores hypoteser og finde ud af, om der rent faktisk er tale om en anden problemstilling.

Vi vælger at afholde fokusgruppeinterview af flere årsager. At samle en gruppe fagprofessionelle på én gang er lettere og mindre tidskrævende end at skulle afholde 8-10 enkelt-interviews. Den anden og absolut mest tungtvejende overvejelse er funderet i en af fokusgruppeinterviewets forcer; at der i gruppen opstår synergier idet, at én udtalelse skaber en umiddelbar refleksion hos de andre, og dermed opstår en helt særlig ping-pong blandt deltagerne. Denne refleksion benævner blandt andet den amerikanske filosof, Donald Schön (1930-1997), som værende en *refleksion i handling* (Schön 1983/2001). Min refleksion sendes ud og rammer så at sige andre, der reflekterer over det, jeg lige har sagt. Refleksionen vender tilbage i en ny form og skaber dermed en bevidstgørelse hos den enkelte omkring praksis.

Helt konkret formulerer vi tre temakort, der skal ret-

ningsanvise den samtale, fokusgruppeinterviewet er: ”Beskriv en udsat grønlænder”, ”Beskriv et møde, hvor du blev glad”, ”Beskriv et møde, hvor du blev frustreret”. Det er tematikker, der favner bredt, men samtidig giver muligheden for at få sat mange ord og begreber på, hvad det er der sker i mødet mellem den udsatte grønlænder og fagprofessionelle.

En udsat grønlænder bliver italesat som værende en person, der *’lever en udsat tilværelse med komplekse problemstillinger’*. Det er en person, der *’ikke er integreret i det danske samfund på nærmest alle parametre’*. Derudover bliver de placeret *’nederst i hierarkiet, fordi de er ret svære at hjælpe’*. Det begrundes med den føromtalt manglende hjælpepakke, der ellers tilbydes andre nationaliteter, der ønsker ophold i Danmark.

Til trods for, at der i fokusgruppeinterviewet er enighed om, at de udsatte grønlændere er en svær målgruppe at hjælpe, er de alle enige om, at der er tale om en persongruppe, der er gode til at *’udtrykke taknemlighed’*. De er *’gode til at vise deres følelser’*. Og det er netop det følelsesladede, der fylder meget i mødet mellem de fagprofessionelle og de udsatte grønlændere. Det går igen og igen i interviewet, at grønlændere har mødt de fagprofessionelle med udtalelsen: *’I tænker med hjernen, en grønlænder tænker med hjertet’*.

Af udfordringer i mødet med udsatte grønlændere gives der flere gange udtryk for, at der er tale om en målgruppe, der vægter deres interne fællesskab højere end alt andet. Samtidig bliver der også udtalt, at det er svært at fastholde dem i en konkret handleplan, fordi de lever efter devisen: *’ude af øje, ude af sind. Det er her-og-nu. I morgen er en ny dag.’* Og desuden har de også svært ved at sige nej, eller sige, hvis der er noget, de ikke forstår. Det er i særdeleshed den nonverbale kommunikationsform – kropssproget, der er det, der er svært at aflæse og handle på. I et positivt forløb med en udsat grønlænder skal der være tid og ro til at ska-

be en relation, der bygger på *'gensidig respekt'* og *'genkendelighed'*. Noget, der ikke synes muligt i en meget omskiftelig hverdag. Det betyder konkret, at de små finesser i kropssproget overses eller i værste fald misforstås. Eksempelvis kan det, at en grønlander rynker på næsen, være udtryk for et nej til det, der bliver foreslået, og der bliver ikke knyttet et udtalt 'nej' til det. Enten overses denne rynken på næsen, eller den misforstås, da det i en dansk kontekst vil kunne tolkes, som om vedkommende er ubehøvet, og blot "rynker på næsen" af det, der bliver sagt.

NÆSTE SKRIDT

I den bedste af alle verdener vil vi nu gerne samle en flok udsatte grønlandere til et fokusgruppeinterview og høre deres side af sagen. Men som det tidligere er nævnt, er det ikke så ligetil. Vi er i vores praksisforskning optaget af andres oplevelsesverden, og det er derfor vigtigt at finde ud af, hvordan man får adgang. Vi vælger derfor at udnytte allerede etablerede samlingsformer for de udsatte grønlandere. Det være sig at observere ved deres møder med fagprofessionelle, såsom kommunale sagsbehandlere, sygeplejefagligt personale og opsøgende medarbejdere. Men også at invitere til gratis mad i Naapiffik; værestedet for grønlandere. At komme i tale med grønlanderne på deres banehalvdel lader til at være et godt udgangspunkt for netop at få indsigt i deres oplevelse af kommunikationen med de fagprofessionelle.

I de situationer, hvor vi observerer mødet mellem fagprofessionelle og udsatte grønlandere, bliver vi bekræftet i de udfordringer, der er blevet givet udtryk for i fokusgruppeinterviewet. Det er tydeligt for os, at mange af de udsatte grønlandere med deres kropssprog signalerer en opgiveness overfor "systemet", fordi der ikke er tid til skabe en relation, der bygger på gensidig respekt og genkendelighed. I forbindelse med fællesspisningen i Naapiffik spørger vi ind til gode og dårlige oplevelser med sagsbehandlere:

'Han er for ny, så jeg kan ikke sige noget om ham. Men det er blevet anderledes. Dem, jeg har mødt, er mærkelige (det uddybes ikke, hvad der ligger i det). Der var engang, hvor man fik den hjælp, man havde brug for.'

Det er i denne udtalelse klart, at der er sket et

skifte i de vilkår, der ligger til grund for mødet mellem de fagprofessionelle og de udsatte grønlandere. Det præciseres da også af dem, vi får talt med, at der ikke er tid til dem på samme måde som før:

'Før i tiden, hvis jeg ringede til kommunen, så kunne jeg bare komme med det samme. Sådan er det ikke længere.'

MIDTVEJSSTATUS

Som en del af rejsen vælger vi midtvejs at gøre status ved at invitere fagprofessionelle til en temadag i Det Grønlandske Hus. Som en mulighed for at give den viden videre, vi i de forgange måneder har tilegnet os, men også for at arbejde videre med andre fagprofessionelle i et rammesat reflekterende rum. Der er tidligere afholdt et utal af temadage i Det Grønlandske Hus. Alle med samme ramme, hvor deltagerne sidder på stolerækker og lytter til forskellige oplæg og foredrag. Vi ville gerne prøve at inddrage deltagerne noget mere. Og med udgangspunkt i netop den non-verbale kommunikationsform, der hersker blandt grønlandere, finder vi det vigtigt, at der ikke kun bliver talt om disse udfordringer, mens vi sidder i en stol og lytter. Derfor har vi inviteret to lektorer ved VIA pædagoguddannelsen i Aarhus, Ole Bjørn Rasmussen og Klaus Rubin for sammen med en gruppe pædagogstuderende at gennemføre forumteater med deltagerne på temadagen. Ideen med forumteater stammer fra den brasilianske teaterpædagog Augusto Boal (1931-2009), og han udtrykker teaterets kunnen således:

"Når mennesket ser sig selv opfatter det hvad det er. Opdager hvad det ikke er. Forestiller sig hvad det kunne blive. Det erfarer hvor det er, og hvor det ikke er og forestiller sig hvor det kunne gå hen. En tre-klang bliver slået an. Det iagttagende JEG, JEG'et i situationen og ikke-JEG'et hvilket vil sige den ANDEN." (Boal 2000/1996:27).

Den non-verbale kommunikationsform er noget, vi mener, der skal gennemleves og mærkes på egen krop, førend det vil kunne skabe en forandring i praksis.

Vi har forud for temadagen formuleret nogle cases, der illustrerer møder mellem udsatte grønlandere og fagprofessionelle. De pædagogstuderende spiller en case igennem. Derefter gentager de casen, men der er nu mulighed blandt os som publikum at klappe os ind, som det hedder. Vi er nu bekendt med situationen, og hvis man mener, at noget skal håndteres anderledes, giver man et klap med hænderne og overtager pladsen som den fagprofessionelle. Det giver en helt unik mulighed for at gøre noget aktivt med sin krop og sætte ord på en situation, der i det daglige ikke kan tages op nu-og-her, men eventuelt senere bliver evalueret og diskuteret under et personalemøde eller i frokoststuen. Ydermere er der ingen regler for, hvordan man skal agere, hvilket også giver en mulighed for at prøve forskellige scenarier af uden, at man efterfølgende skal stå til ansvar for måske grænseoverskridende udtalelser og handlinger. Det ender med at blive en dag, hvor der i den atypiske måde at vidensdele på, sættes gang i nye refleksioner hos deltagerne.

Vi er nu der på vores rejse, hvor vi skal samle op på den empiri, vi

“Det er tydeligt for os, at mange af de udsatte grønlandere med deres kropssprog signalerer en opgiveness overfor ”systemet”, fordi der ikke er tid til skabe en relation, der bygger på gensidig respekt og genkendelighed”

har indsamlet, og det skal skrives sammen til en rapport. Men vi stopper ikke der; allerede nu er vi i gang med at forberede en temadag med oplæg og forumteater for en gruppe offentligt ansatte i en jysk kommune. Og vi håber, at der bliver mulighed for at tage mere rundt i landet, for at vi sammen kan vidensdele og udvikle på fælles praksis.

AFSLUTTENDE REFLEKSIONER OVER PRAKSISFORSKNING

Processen omkring praksisforskning er langsom. Mere langsom end måske andre forskningsprojekter. Som praktiker i et praksisforskningsforløb kan følelsen af at være som en korkprop opstå. Samlinger på Campus C, dage, hvor arbejdskalenderen som udgangspunkt er ryddet til at læse op på teori og metode, og dage i felten med både interviews og observationer giver anledning til at blive trykket ned i fordybelsens hav, hvor alt omkring én handler om dette konkrete forskningsprojekt. Men så snart vi ikke længere opholder os på Campus eller det ene møde tager det andet i en travl hverdag, ryger proppen op til overfladen, og ligger der i vandoverfladen; for på én gang at være en del af forskningen og alligevel være en del af praksis, der langt hen ad vejen prioriterer tiden for os.

Som praksisforskere oplever vi også hurtigt, at det er svært at være i rollen som praksisforsker. Delvist fordi det er

modsnævningsfyldt at være deltagende observatør. Det handler om at involvere sig i de mennesker og situationer, der er en del af praksis, men samtidig også at skabe en vis afstand, hvor der bliver givet mulighed for refleksion og overvejelser om, hvad der skal gøres og siges i det videre forløb. Men også, fordi vi som forskere i egen praksis er en del af den praksis, der undersøges, og for især mødet med de udsatte grønlandere, der ikke skelner mellem, om de taler med os som sagsbehandlere eller os som forskere. Praksisforskning kan derfor indimellem synes som at lægge vejen, imens man går den. Der kan være nok så gode intentioner og velovervejede strategier for, hvordan projektet skal forløbe.

Som det er gældende i kvalitativ aktionsforskning med et fænomenologisk udgangspunkt, hvor ønsket er at undersøge og forstå sammenhænge, strukturer og selvfølgeligheder i den praksis, man nu engang er en del af i sit professionelle virke, ligger der en procesgang til grund. Processen er ikke lineær – langt fra, men derimod cirkulær og spiralformet. Der vælges et udgangspunkt, noget undersøges, refleksionen opstår og gennem refleksionen opstår erkendelsen. En erkendelse, der vil rykke mere eller mindre i udgangspunktet, og dermed give anledning til nye undersøgelser og refleksioner. Der er der tale om en spiralformet proces, da man aldrig vil vende tilbage til det sted, man begyndte.

Det at undersøge noget vil aldrig være fra en neutral posi-

tion, og det vil altid påvirke den felt, der undersøges. Det, at vi sidder til fællesspisning i Naapiffik, foretager fokusgruppeinterview, at jeg skriver denne artikel sætter ord på nogle sammenhænge, der for nogen vil være ukendte og andre kendte, men vil under alle omstændigheder skabe en refleksion, der i større eller mindre grad kan lægge frø til en forandringsproces.

Vi valgte at lægge ud med et fokusgruppeinterview. Her midt i processen er det tydeligt for os at se, at vi tog udgangspunkt i det, vi selv kendte til. Vi kender til og er trygge ved den verbale udtryksform, og den kvalitative forskning anvender interviews som en selvfølgelighed, og måske næsten også som en form for validitetsstempel; at det talte ord vægter ofte tungere end det, informanten giver udtryk for gennem sit kropssprog og sin væremåde, men også hvad forskeren opfanger af lyde, lugte og bevægelser. Ord virker mere håndgribelige og lettere at gå til i en analyse. Vi ønskede en dialogbaseret samarbejdsproces. Og det er her det modsætningsfyldte opstår. Kommunikation er mere end blot det verbale, der almindeligvis refereres til, når vi ønsker en dialog. Det er netop akilleshælen i kommunikationen mellem fagprofessionelle og udsatte grønlandere; kommunikation er så meget mere end den verbale dialog. Det er i særdeleshed også det kropslige, idet kropssproget og den non-verbale kommunikationsform i langt højere grad er en naturlig del af kommunikationen blandt grønlandere.

Praksisforskning kan måske synes som noget langhåret, og kun for den mere teoretisk anlagte praktiker, men som en med-praksisforsker så fint udtrykte det, er der tale om praksisudforskning. Det er et år med muligheden for at udforske og stille skarpt på, hvad det egentlig er, vi går og arbejder med i det daglige. Jeg håber derfor, at du som læser af dette er opmuntret til at deltage i et praksisudforskningsforløb, hvor et år med særlig fokus på egen praksis vil sætte sig spor i egne og samarbejdspartneres måder at arbejde på. Spor der vil være med til at skabe bedre vilkår for de mennesker, vi er ansat til at hjælpe.

For det er spændende at være på rejse - også selv om det er hjemme i sin egen praksis. Der kræver det blot en større indsats at gøre det, for det er et brud med det vante. Men lad os være ærlige: Det er også hyggeligt, sjovt og lærerigt at rejse ned til havens fjerreste hjørne med en madkurv og se sit hus fra en anden vinkel. ●

LITTERATUR

- Baviskar, S.** (2016) *Det sociale arbejde med grønlandere: Erfaringer fra Strategien for socialt udsatte grønlandere i Danmark 2013-2016*. Uden for nummer 33 2016 s. 26-35.
- Boal, A.** (2000/1996) *Lystens regnbue. Boals metode for teater og terapi*. Gråsten: Forlaget Drama.
- Ehn, B. & Löfgren, O.** (2010) *The Secret World of Doing Nothing*. Berkeley: University of California Press.
- Ehn, B. & Löfgren, O.** (2017) *At analysere det oversete*. I: Andersen, P.T. & Jacobsen, M.H. (red.) (2017) *Kultursociologi og kulturanalyse*. København: Hans Reitzels Forlag. s 137-165.
- Hastrup, K. et al.** (2011) *Kulturanalyse. Kort fortalt*. Frederiksberg C: Samfundslitteratur.
- Henriksen et al** (2016) *Praksisforskning i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Schön, D.** (1983/2001) *Den reflekterende praktiker. Hvordan professionelle tænker, når de arbejder*. Århus N: Forlaget Klim.

¹Denne persongruppe omtales i det følgende: *fagprofessionelle*.

²For en mere udførlig gennemgang af rutinernes vigtighed, og det at have fokus på selvfølgeligheder henvises der bl.a. til de to norske etnologer Ehn & Löfgrens (2017; 2010) forskning.

PEER REVIEWED

Skal et barn med handicap inddrages når forældrene oplever behov for døgnaflastning?

AF BERIT JUEL CHRISTOFFERSEN, ADJUNKT
OG MORTEN EJRNÆS, LEKTOR

Artiklen sætter fokus på, hvilke holdninger forældre og socialrådgivere har til inddragelse af et barn med handicap i sagsbehandlingen, når familien har behov for døgnafstning. Spørgsmålene drejer sig blandt andet om inddragelse af barnets eller den unges perspektiver, inden der træffes beslutning om aflastning, og de vurderinger, som ligger bag disse holdninger. Vi fokuserer både på socialrådgivernes faglige holdninger og forældrenes synspunkter, hvornår de stemmer overens og hvornår de er forskellige.



M

ED BARNETS REFORM I 2011 kom en lovændring, som medførte en opdeling af aflastningsområdet. Det betyder, at bevilling af døgnafastning, som tidligere altid skete som en foranstaltning efter Servicelovens § 52, stk. 3, nr. 5, nu kan bevilges som § 44-aflastning (Serviceloven § 44, jf. § 84,1). Det kan den, hvis kommunen vurderer, at aflastningsbehovet er begrundet i barnets handicap og er af hensyn til den øvrige familie (Vejledning nr. 9007, punkt 262).

Det betyder i praksis, at såfremt kommunen vurderer, at der er tale om en §44-aflastning, er socialrådgiverne ikke længere direkte lovgivningsmæssigt forpligtet til at udarbejde en børnefaglig undersøgelse og i den forbindelse tage stilling til, om og hvordan barnets perspektiv skal inddrages i sagsbehandlingen. Vurderingen af, om der er tale om en § 44-aflastning eller en § 52-aflastning, foretages på det foreliggende grundlag, og dermed uden at der er foretaget en egentlig undersøgelse af barnet og familiens forhold. Hvis det vurderes, at aflastningen skal bevilges efter § 44, er der ikke, som ved § 52, krav til sagsbehandlingsprocedurer og frister (ibid.).

Undersøgelsen, som denne artikel baserer sig på, havde som udgangspunkt en antagelse om, at lovændringen indebar risiko for, at socialrådgiverne ikke længere mente, at det er nødvendigt at foretage en vurdering af, om og hvordan barnet skal inddrages i sagsbehandlingen. Det ville være en paradoksalt virk-

ning af lovændringen, idet Barnets Reform netop havde til formål at fremme børn og unges rettigheder.

Denne artikels ærinde er dog ikke at argumentere for, at barnet altid skal inddrages. Der kan findes gode faglige begrundelser for ikke at inddrage et barn i en bestemt situation. Vi finder det dog vigtigt, at socialrådgiveren i den konkrete sag altid overvejer, om barnet skal inddrages, og dermed at der aktivt foretages en faglig vurdering.

§44-aflastning blev anvendt i cirka halvdelen af aflastningssagerne i de undersøgte kommuner, hvilket understreger værdien af at få indsigt i, hvilke holdninger der er i spil i relation til barnets inddragelse (Christoffersen 2015: 4.)

UNDERSØGELSESMETODE

I undersøgelsen er den vertikale vignetmetode anvendt, da det er en metode, der er særlig egnet til afdækning af faglige vurderinger og handlingsforslag hos professionelle (Ejrnæs og Monrad 2012).

Metoden er velegnet til at afdække individers specifikke holdninger til forskellige situationer og problemer. Den er derfor både egnet til at afdække professionelles faglige opfattelser og vurderinger samt deres handletendenser i forhold til sociale problemer, og den er ligeså velegnet metode til afdækning af lægfolks holdninger. Det giver en enestående mulighed for sammenligning af professionelles vurderinger og brugeres synspunkter. Både de faglige vurderinger og synspunkterne kan meningsfuldt undersøges med et holdningsgreb, der indeholder dimensionerne viden, værdier og følelser samt handletendenser (Ejrnæs og Monrad 2013). I artiklen fokuseres der på professionelle og forældres holdninger til barnets inddragelse, inden der er truffet afgørelse om døgnafastning.

Artiklen tager afsæt i resultaterne fra et speciale på Kandidatuddannelse i Socialt arbejde på Aalborg Universitet, som havde til formål at afdække socialrådgivere og forældres holdning til inddragelse af barnet i §44-aflastningssager (Christoffersen 2015). I undersøgelsen fik sagsbehandlere i Specialrådgivninger i fire kommuner og forældre, der har børn med ADHD, elektronisk tilsendt samme case (vignet) og et spørgeskema, omhandlende en familie med behov for aflastning på grund af barnets ADHD. Forældrene havde erfaring med aflastning til deres barn, eller var forældre, der potentielt senere kunne få brug for aflastning til deres barn med ADHD. Både sagsbehandlere og forældre har som respondenter skullet tage stilling en række spørgsmål om, hvilken form for inddragelse af barnet eller hensyntagen til barnets synspunkter, der bør foretages i forhold til den konkrete situation, som er beskrevet i casen.

Af tabel 1 fremgår antallet af udsendte spørgeskemaer samt svarandelen for kommunerne. Ud af de 35 respondenter, der alle arbejdede som sagsbehandlere, var de 30 socialrådgivere, 2 socialformidlere, 2 socialrådgiverstuderende, og en har opgivet "andet". De omtales samlet som socialrådgivere.

Tabel 1: Svarfordeling for de fire adspurgte kommuner

KOMMUNE	UDSENDT antal	GENNEMFØRT antal	SVARANDEL procent
Aarhus	22	20	91%
Herning	4	3	75%
Randers	10	3	30%
Skanderborg	11	9	82%
I ALT	47	35	74%

Der er tale om en meget høj og tilfredsstillende svarprocent for de tre kommuner, og den meget lave svarprocent i den sidste kommune betyder ikke meget på grund af det lave totaltal i denne kommune. Anderledes forholder det sig med de 30 forældre den har deltaget i undersøgelsen, hvor det ikke vides, om de er repræsentative for forældregruppen. Det er nemlig ikke muligt at opgøre svarprocenten for forældrene, idet undersøgelsen pr. mail blev udsendt til et ukendt antal medlemmer af ADHD-foreningen, og desuden blev lagt på Forældreintra på to forskellige skoler med specialklasser. Det har således - som ved andre web-undersøgelser - været de interesserede brugere (potentielle og aktuelle), der som respondenter har deltaget i undersøgelsen. Der kan således ikke siges noget om repræsentativiteten i forældrebesvarelserne, men både ligheder og forskelle i holdninger mellem forældre og socialrådgivere er af samme karakter og størrelsesorden som dem, der viste sig i en tilsvarende vignetundersøgelse af pædagoger og forældre i Ejrnæs og Monrad 2013, hvilket styrker forældreundersøgelsens troværdighed.

Undersøgelsen afdækker socialrådgiveres og forældres specifikke opfattelser af, vurderinger af og holdninger til, hvad der bør gøres i forhold til konkrete situationer og problemer. I denne artikel fremlægges resultater, som viser både socialrådgiveres og forældres opfattelser, vurderinger af og holdninger til betydningsfulde spørgsmål om, hvordan inddragelsen af børn med ADHD bør foregå, inden der træffes afgørelse om bevilling af § 44-aflastning.

Børn med ADHD udgør kun en del af målgruppen for §44-aflastning, og der kan derfor rejses spørgsmål om generaliserbarheden i forhold til både professionelle og forældre. Undersøgelsens resultater viser dog, at socialrådgiverne ofte tillægger det specifikke handicap ringe vægt, når de skal redegøre for deres faglige overvejelser, ligesom forældrenes svar på de åbne spørgsmål viser, at forældrene forholder sig til det principielle. Resultaterne kan forstås bredere end blot i relation til børn med ADHD.

ANALYSESTRATEGI

Resultaterne er opgjort som den andel af de to grupper, der mener, at socialrådgiveren bør udføre en bestemt handling, for eksempel tale med barnet om behovet for aflastning. Disse opgørelser kan



BERIT JUEL CHRISTOFFERSEN

er cand.soc. og adjunkt på VIA University College, Socialrådgiveruddannelsen. Berit har særlig interesse for socialt arbejde på handicapområdet, herunder spørgsmål om inddragelse og inklusion af børn og unge med handicaps. Hun har en bred praktiserfaring fra området gennem ansættelser som både socialrådgiver og i forskellige konsulentfunktioner.

BEJC@via.dk



MORTEN EJRNÆS,

lektor ved Aalborg Universitet og sociolog. Har blandt andet lavet undersøgelser af tværprofessionelt samarbejde, professionelles faglighed, politikeres, forskeres og praktikeres anvendelsen af begrebet social arv, fattigdom og flygtninges sociale og økonomiske situation.

ejrnaes@id.aau.dk

“Det betyder i praksis, at såfremt kommunen vurderer, at der er tale om en §44-aflastning, er socialrådgiverne ikke længere direkte lovgivningsmæssigt forpligtet til at udarbejde en børnefaglig undersøgelse”

anvendes til flere former for analyse. En form for analyse består i, at det gøres op, hvorvidt holdningsmønsteret hos de professionelle og hos forældre er således, at man kan forvente, at et samarbejdet mellem forældre og socialrådgivere i denne type sager vil resultere i, at barnets rettigheder i forhold til handicap- og børnekonventionen respekteres. En anden form for analyse giver mulighed for at beregne, hvor hyppigt der vil opstå uenighed mellem socialrådgiver og forælder, hvilket kan vise potentielle konfliktflader i samarbejdet mellem socialrådgivere og forældre i aflastningssagerne. En tredje form for beregning giver mulighed for at opgøre, hvor hyppigt der er enighed internt i henholdsvis socialrådgivergruppen og forældregruppen. Især er hyppigheden af enighed i socialrådgivergruppen interessant, idet det ofte antages, at socialrådgiverne på grund af fælles uddannelse og konkrete drøftelser i praksis omkring faglige spørgsmål vil have både en grundfaglighed og udvikle en organisationskultur, der fører til samme handletendens.

RESULTATER

I de efterfølgende afsnit fremlægges resultater om socialrådgiveres og forældres holdninger til børns inddragelse i §44-aflastningssager. Der fokuseres i analysen både på *den holdningsmæssige spredning inden for socialrådgivergruppen og på forskellen mellem socialrådgiverne og forældrene*. Der inddrages tillige kvalitative udsagn fra både socialrådgivere og forældre, der kan tydeliggøre den faglige og personlige baggrund for de forskellige vurderinger.

HOLDNINGER TIL INDDRAGELSE INDEN AFGØRELSE OM AFLASTNING

Opfattelser og holdninger til barnets inddragelse i sagsforløbet, inden der træffes afgørelse om bevilling af aflastning, er undersøgt ved at stille en række konkrete spørgsmål til, hvad primært socialrådgiveren og sekundært forældrene bør gøre i forhold til helt konkrete spørgsmål i nedenstående case (vignet), hvor forældrene ansøger om aflastning begrundet i deres datters ADHD.

Figur 1: Vignet om aflastning

(Navnene i casen er for oversigtens skyld ændret

således at forbogstavet i navnet afspejler rollen i casen: socialrådgiveren Sofie, moderen: Mia, faderen: Frank, sønnen: Simon og datteren: Dea)

Sofie er socialrådgiver i en specialrådgivning. Hun har møde med Mia og Frank, der er forældre til Dea, som er 9 år og har svær ADHD. Forældrene har bedt om mødet, fordi de gerne vil snakke om mulighederne for weekendafastning til Dea.

Sofie har været socialrådgiver for familien i knap et år og har haft flere telefoniske samtaler med Mia, og hun har ligeledes mødt forældrene i forbindelse med et par møder. Hun har hilst på Dea en enkelt gang ved et møde på skolen, hvor Dea går i specialklasse.

Sofie ved fra telefonsamtalerne med Mia, at Deas vanskeligheder fylder meget i hjemmet.

Dea er i medicinsk behandling med Ritalin, men er stadig meget urolig, hører ikke beskeder, og starter ofte skænderier med sin lillebror, Simon, på 6 år. Hun råber og slår ud efter ting, hvis noget går hende imod eller ikke er, som hun havde forestillet sig.

Mia har i nogle korte perioder været sygemeldt fra sit arbejde som frisør, fordi hun følte sig udkørt og stresset af de mange konflikter med Dea og det store behov for struktur i deres hverdag. På baggrund af oplysninger i sagen og sin viden om familien har Sofie vurderet, at familiens ansøgning skal behandles efter Servicelovens § 44, jf. § 84, stk.1. Det er den paragraf, der skal benyttes, hvis aflastningsbehovet er begrundet i barnets funktionsnedsættelse og er af hensyn til den øvrige familie.

På mødet om aflastning taler Sofie og forældrene om, hvordan det går derhjemme. Mia siger:

"Ja, det er jo pludselig gået op for os, at Simon er klemmt, og at vi kommer til at give Dea alt for meget opmærksomhed. Simon er blevet meget stille og er næsten altid inde på sit værelse. Han har også flere gange gemt sig forskellige steder i huset, hvor vi har løbet rundt og ledt efter ham i over en halv time. Når vi har fundet ham, har han et par gange spurgt: hvorfor ledte I efter mig, I er jo alligevel ligeglade og vil altid kun snakke med Dea".

Frank nikker, trækker vejret dybt og siger:

"Vi ved simpelthen ikke, hvad vi skal gøre. Vi føler os helt magtesløse lige nu. Vi synes, at vi har prøvet mange ting, og kurser og vejledningen har da også hjulpet med at skabe lidt mere struktur og ro derhjemme. Og den bevilling vi fik til barnepige, eller hvad det nu hedder, har da også hjulpet. Men vi synes bare, at vi har brug for noget mere sammenhængende tid til at få pustet ud og til at være sammen med Simon. Dea fylder simpelthen det hele lige nu".

Da Sofie siger, at hun godt kan høre, at det er svært derhjemme begynder Mia at græde, og siger:

"Men vi ved jo ikke om aflastning er den rigtige løsning".

Sofie siger igen, at hun ved det kan være svært og spørger, om Mia kan sige lidt mere. Mia tænker lidt tid og svarer:

"Jeg føler mig simpelthen som den dårligste mor i verden. Jeg er så bange for, at Dea skal føle sig forkert eller føle sig udstødt af familien. På den anden side kan jeg jo mærke, at vi virkelig har brug for den her aflastning, hvis vi skal kunne fungere som familie".

Frank sukker og siger:

"Og vi bliver jo også nød til at tage hensyn til Simon..."

og Mia fortsætter:

"Men vi ved simpelthen ikke, hvordan Dea vil reagere på at skulle i aflastning, og vi har derfor været meget i tvivl, om det var rigtigt at bede om mødet i dag"

Sofie nikker og siger, at det derfor også er vigtigt, at de i dag får snakket om, hvordan de bedst kommer videre med ansøgningen om aflastning.

I undersøgelsens første del har fokus været på, hvorvidt socialrådgivere og forældre mener, at barnets oplevelse af situationen og synspunkter skal inddrages, inden der træffes afgørelse. Forældre og socialrådgivere har i spørgeskemaet overordnet besvaret to ja/nej spørgsmål. Resultaterne fremgår af nedenstående tabel 2.

Tabel 2: Svarfordelingen i vignetten

	Procent, der har svaret ja		Forskel i procent	Sandsynlighed for, at der ved møde mellem to S er enighed om at svare: (i procent)		Sandsynlighed for, at der ved møde mellem to F er enighed om at svare: (i procent)		Sandsynlighed for, at der ved møde mellem S og F er enighed om at svare: (i procent)	
	S	F		JA	NEJ	JA	NEJ	JA	NEJ
E1: Mener du, at socialrådgiveren bør snakke med Dea, inden hun bevilger aflastning?	21,2 (33)	28,6 (28)	7,4	4,5	62,1	8,2	51	6,1	56,2
E1: Mener du, at forældrene på nuværende tidspunkt bør snakke med Dea, om behovet for aflastning?	50 (34)	31 (29)	19	25	25	9,6	47,6	15,5	34,5

Kun 21,2 procent af de adspurgte socialrådgivere mener, at socialrådgiveren bør snakke med Dea, inden der bevilges aflastning. Det indebærer, at hvis en socialrådgiver har en faglig drøftelse om sagen med en anden socialrådgiver, vil der kun være en sandsynlighed på 4,5 procent for, at de er enige om, at socialrådgiveren bør snakke med Dea. Omvendt vil der være en sandsynlighed for 62,1 procent, for at de er enige om at socialrådgiveren ikke bør snakke med Dea på nuværende tidspunkt.

28,6 procent af forældrene svarer ja til, at socialrådgiveren bør snakke med Dea. Ved møde mellem en socialrådgiver og en forælder vil der i over halvdelen af møderne (56,2 procent) være enighed om, at socialrådgiveren ikke bør snakke med Dea

Undersøgelsen belyser således, at der internt i socialrådgivergruppen er en relativ høj sandsynlighed for enighed om, at socialrådgiveren ikke bør inddrage barnet, inden der træffes afgørelse om aflastning. Mest betydningsfuldt er det imidlertid, at der i over halvdelen af møderne mellem forældre og socialrådgiver vil der være en – måske ofte uerkendt – enighed om ”ikke inddragelse af barnet”. Altså en enighed, der kan betyde, at spørgsmålet om inddragelse overhovedet ikke bliver bragt på bagen, fordi ingen af parterne mener, at det er nødvendigt at drøfte spørgsmålet om barnets eventuelle inddragelse.

Anderledes forholder det sig, når det angår spørgsmålet om, hvorvidt forældrene bør snakke med barnet, inden der træffes afgørelse. Som det fremgår af tabel 2, mener halvdelen (50 procent) af socialrådgiverne, at forældrene bør snakke med barnet i undersøgelsesfasen, mens dette kun gælder 31 procent af de adspurgte forældre. Hermed har langt flere socialrådgivere end forældre en forventning om, at forældrene taler med barnet, og der synes at være en relativt stor sandsynlighed for uenighed mellem forælder og socialrådgiver. Hvis svarene på de to spørgsmål kombineres, opstår følgende fire svarmuligheder ”både socialrådgiver og forælder”, ”hverken socialrådgiver eller forælder”, ”kun forældrene” eller ”kun socialrådgiverne”. I nedenstående tabel er respondenternes holdninger fordelt på disse svarmuligheder.

Tabel 3: Hvem skal snakke med Dea i undersøgelsesfasen? (kombination af spørgsmål E1 og E2)

	Procent, der har svaret ja socialrådgivere N=33 forældre N=28		Forskel i procent point	Sandsynlighed for, at der ved møde mellem to sociale- rådgivere er enighed herom: (i procent)	Sandsynlighed for, at der ved møde mellem to forældre er enighed herom: (i procent)	Sandsynlighed for, at der ved møde mellem en social- rådgiver og en forælder er enighed herom: (i procent)
	Socialrådgivere	forældre				
Både socialrådgiver og forældre	6,1	17,9	11,8	0,4	3,2	1,1
Hverken socialrådgiver eller forældre	36,4	60,7	24,3	13,2	36,8	22,1
Kun forældre	42,4	10,7	31,7	17,6	1,1	4,5
Kun socialrådgiver	15,2	10,7	4,5	2,3	1,1	1,6
I ALT	33	28				
	100	100				

Som det fremgår af tabel 3, er der en udpræget tendens til, at forældre og socialrådgivere har forskellig opfattelse af, hvad der er behov for i denne situation. Således mener 42,4 procent af socialrådgiverne, at kun forældrene bør snakke med Dea, mens det kun gælder for 10,7 procent af forældrene. Forskellen på 31,7 procentpoint er signifikant og meget markant forskel. Generelt er risikoen for uenighed mellem socialrådgiver og forældre omkring spørgsmålet 70,7 procent (100 procent-(1,1 procent +22,1 procent +4,5 procent +1,6 procent)). Det viser et behov for, at socialrådgiverne er opmærksomme på denne situation, så der kan ske en åben drøftelse af spørgsmålet om barnets inddragelse mellem de to vigtige aktører: Forældre og socialrådgivere.

SOCIALRÅDGIVERNES FAGLIGE BEGRUNDELSER

I det foregående afsnit har vi afdækket nogle handletendenser i forhold til vigtige beslutninger om barnets inddragelse i undersøgelsesfasen, men vi har med vore svar på disse lukkede spørgsmål (spørgsmål, der kun kan besvares med ja eller nej) ikke kunnet belyse socialrådgivernes faglige begrundelser for deres vurderinger og standpunkter. Denne analyse er imidlertid mulig at lave på grundlag af besvarelser på et åbent spørgsmål i vignetundersøgelsen, der lyder således: ”Hvad er dine faglige overvejelser i relation til inddragelse af barnet i denne fase af sagsforløbet, når aflastning behandles efter Servicelovens § 44, jf. 84, stk. 1?”. Endvidere har indholdet i to kvalitative interviews været inddraget for at nuancere analysen af de faglige overvejelser, der kan ligge bag de forskellige holdninger.

Samlet set viser analysen, at den del af socialrådgiverne (78,8 procent), der mener, at socialrådgiveren ikke bør snakke med barnet, har tre dominerende faglige begrundelser i spil. I nedenstående vil disse tre begrundelser blive uddybet nærmere.

Aflastning af forældrene:

Cirka en tredjedel af socialrådgiverne har skrevet, at de i deres faglige overvejelser om inddragelse af barnet har vægtet, at der er tale om aflastning efter § 44, som de anser som en ydelse til forældrene, hvorfor de ikke mener, at barnets perspektiv er væsentligt at inddrage i denne sammenhæng.

En socialrådgiver skriver:

”Idet aflastningen er vurderet til at være iht. SEL § 44/84, og derved en aflastning til forældrene og søskende, så har Dea ikke reel indflydelse på, om hun skal i aflastning. Dette er hovedbegrundelsen for, at jeg vurderer, at det ikke er nødvendigt med en børnesamtale inden en afgørelse” (Christoffer-sen 2015:56).

En anden socialrådgiver siger ved interview:

”Det er [et] lidt følsomt emne at skulle inddrage børn i, så jeg mener ikke, at man skal inddrage, før man har en endelig beslutning, når det gælder § 44. Her tænker jeg, at det er vigtigt at se på, hvad forældrene har af behov” (ibid.).

Undersøgelsen viser altså, at lovgivningen på aflastningsområdet af flere socialrådgivere tolkes sådan, at en § 44-af-

“Kun 21,2 procent af de adspurgte socialrådgivere mener, at socialrådgiveren bør snakke med Dea, inden der bevilges aflastning”

lastning er en kompenserende ydelse til forældrene, som barnet ikke har indflydelse på. På baggrund af det finder de det ikke nødvendigt at inddrage barnet i sagsbehandlingsforløbet. Paragraffen synes således i sig selv, på forskellige måder, at være afgørende for socialrådgiverens faglige vurdering af inddragelse af barnet. Det understøttes af, at der kun er få socialrådgivere, der i deres faglige overvejelser medtager individuelle træk hos Dea, herunder hendes handicap (ADHD), alder og funktionsniveau. Ingen socialrådgivere har ligeledes i deres faglige overvejelser forholdt sig konkret til ”vignetforældrenes” ressourcer.

Beskyttelse af barnet

En anden tredjedel af socialrådgiverne, som ikke mener at socialrådgiveren bør snakke med Dea, har i deres besvarelse skrevet, at deres faglige overvejelser handler om beskyttelse af barnet. De vægter, at barnet bør beskyttes mod at skulle forholde sig til aflastningen, før der er truffet afgørelse.

Eksempelvis har en socialrådgiver skrevet:

”Jeg tænker, at der ikke er grund til at skabe bekymring for Dea ved at inddrage hende, så længe det er uvist, om der er grundlag for bevilling af aflastning” (Christoffersen 2015: 58).

En anden rådgiver underbygger dette faglige fokus, idet hun i undersøgelsen skriver:

”Jeg vurderer, at Dea grundet sin lidelse og alder kan have svært ved at forstå, hvad aflastning betyder for hende, når det er ukonkret, og socialrådgiveren heller ikke har truffet afgørelse om, at der skal bevilges døgnafkastning. Endvidere kan det være svært for Dea at se sin del af den belastning, hun giver til familien”

Socialrådgiverens faglige overvejelser om beskyttelse af barnet synes at hvile på et generelt børnesyn, hvor barnet betragtes som uskyldigt og inkompetent (Warming 2011). I relation til handicappet ses også, at barnet med ADHD ofte betragtes som næsten uvidende om sine vanskeligheder og den betydning, disse har for den øvrige familie (Priestley 1998).

Et andet rationale, som synes at være i spil i forhold til socialrådgiverens faglige overvejelser,

omhandler forståelsen af, hvad der er væsentligt for beslutningerne og sagens fremdrift (Christensen 2012). Socialrådgiverens faglige overvejelser synes at hvile på en præmis om, at barnet ikke kan bidrage med viden, som kan kvalificere socialrådgiverens beslutningsgrundlag, idet socialrådgiverne allerede på forhånd har besluttet, hvad sagsforløbet skal resultere i. En samtale med barnet forekommer derfor unødvendig for socialrådgiverens sagsarbejde, og således som en unødigt belastning af barnet. Hermed ses en tendens til en ensidig årsagsforståelse, hvor familiens oplevede vanskeligheder alene knyttes an til barnets handicap. Socialrådgiverne har således ikke umiddelbart en undersøgende tilgang, hvor eventuelt andre betydningsfulde faktorer for aflastningsbehovet afdækkes, herunder familiens interne relationer eller andre arenaer og relationers påvirkning af barnets trivsel (Priestley 1998).

Kun forældrene bør snakke med barnet

Cirka en tredjedel af de socialrådgivere, som ikke mener, at socialrådgiveren bør snakke med barnet, angiver i deres besvarelse, at det er begrundet i en holdning om, at det er forældrenes eget ansvar at tale med barnet i §44-aflastningssager. Især synes forståelsen af, at aflastningen er begrundet i forældrenes behov, at lede socialrådgiverne til dette synspunkt.

Det er fagligt interessant, at socialrådgiverne mener, at forældrene selv skal snakke med barnet i undersøgelsesfasen. Traditionelt er samtalen med barnet i denne fase en samtale, der foretages af socialrådgiveren for at inddrage barnets perspektiv i den samlede undersøgelse og vurdering af familien og barnets behov for hjælp og støtte.

En socialrådgiver skriver i sin besvarelse:

”Jeg forstår aflastning efter § 44 som udelukkende noget, der benyttes, når der er tale om andres behov for aflastning end barnet selv, hvorfor jeg vurderer, at det er forældrenes ansvar at tale med barnet om aflastning. Jeg vurderer, at det er vigtigt at inddrage barnet i denne fase af sagsforløbet, men at det er forældrene selv, som tager samtalen med barnet, hvilket jeg som rådgiver kan give vejledning til, hvis der er behov herfor” (Christoffersen 2015:60).

Denne socialrådgiver synes at drage den slutning, at når det er forældrenes behov for aflastning, har de også selv ansvar for at tale med barnet. Dette synspunkt er ikke udtryk for, at socialrådgiveren finder samtalen med barnet uvæsentligt. Hun skriver direkte, at det er vigtigt, at der tales med barnet.

En anden socialrådgiver udtrykker det samme og inddrager loven som begrundelse

”Det er en forældreopgave at inddrage deres barn, når der er tale om aflastning efter § 44. Det er ikke aflastning som en foranstaltning, så der skal ikke indhentes en børnesamtale, så her er det en forældreopgave” (ibid.).

Der tales hyppigt om forældreopgave og -ansvar, hvilket kan være udtryk for en holdning til både arbejdsvilkår og faglige vurderinger. I artiklen beskæftiger vi os kun med det sidste spørgsmål, og her er det tydeligt, at flere socialrådgivere har to forståelser af børneperspektivet i spil, som afhænger af positionen som henholdsvis socialrådgiver eller forælder. På den ene side mener de, at socialrådgiveren i vurderingen af aflastningsbehovet bør anlægge et "udefra-perspektiv", hvor forældrenes oplysninger og socialrådgiverens viden på området bør danne grundlag for vurdering af behovet. På den anden side mener socialrådgiverne, at forældrene bør anlægge et "tilstræbt indefra-perspektiv", hvor de skal snakke med barnet om aflastningsbehovet og forsøge at leve sig ind i, hvordan situationen opleves for barnet (Warming 2011). Der synes at være en tendens til, at denne gruppe af socialrådgivere forstår deres opgave som en belysning af den samlede families behov, mens de forstår forældrene som ansvarlige for at vurdere, om de ønsker aflastning og inddrage barnet aktivt i en samtale herom.

Modsat viser tabel 3, at kun 10,7 procent af forældrene mener, at det udelukkende er forældrene, der bør snakke med barnet, inden der træffes afgørelse. I et møde mellem en socialrådgiver og en forælder vil der således være en sandsynlighed på kun 4,5 procent for, at de er enige om at kun forældrene skal snakke med barnet. For at få yderligere indblik i sandsynligheden for uenighed mellem socialrådgivere og forældre i spørgsmålet om, hvorvidt det alene er forældrene, der bør snakke med barnet, er der i nedenstående tabel 4 beregnet de fire udfaldsmuligheder for svaret "kun forældrene".

Tabel 4:
Beregnet sandsynlighed i procent for hver af de fire udfaldsmuligheder for svarmuligheden "kun forældre"

		SOCIALRÅDGIVERE		
		Ja	Nej	I ALT
FORÆLDRE	Ja	4,5	6,2	10,7
	Nej	37,5	51,4	89,3
	I ALT	42,4	57,6	100

Der er i mødet mellem en forælder og en socialrådgiver en sandsynlighed på 37,9 procent for, at socialrådgiveren mener, at det udelukkende er forældrene, der bør tale med Dea, mens forældrene ikke mener dette. Så der er i disse møder stor risiko for, at socialrådgiveren har forventninger til, hvad forældrene skal gøre, som slet ikke svarer til, hvad forældrene selv mener, at de bør gøre. På grund af den asymmetriske relation i mødet mellem socialrådgiver og forældre er der i denne situation således en risiko for, at forældrene kan føle sig pressede til at have en samtale om aflastning med deres barn. I forlængelse heraf er der risiko for, at forældrene ikke får spurgt barnet om de oplysninger, som socialrådgiveren har brug for til den faglige vurdering og heller ikke får relevante oplysninger til socialrådgiveren.

Fra barnets perspektiv, er der en risiko for, at det ikke får informationen om potentiel aflastning på optimal vis, idet forældrene ikke føler sig klædt på hertil. Sidst men ikke mindst er der selvsagt også risiko for, at forældrene blot undlader at tale med barnet, fordi de ikke ser det som deres opgave.

Forældrenes begrundelser for ikke at tale med Dea

71,4 procent af forældrene mener, at socialrådgiveren ikke bør tale med Dea. De begrundet – som socialrådgiverne – det med, at aflastningen er en kompenserende ydelse, der bør bevilges under hensyn til den samlede families behov. Der er blandt forældrene en udbredt forståelse af, at aflastningen ikke er for barnets skyld, men er en forældrebeslutning, som træffes af hensyn til hele familien, hvorfor det ikke giver mening at barnet skal inddrages. Vi illustrerer nedenfor med nogle få citater disse forældres begrundelser for denne altdominerende holdning.

En forælder skriver:

"Hun skal ikke spørges, fordi det ikke skal være op til hende, men derimod et spørgsmål om hele familiens trivsel" (Christoffersen, 2015).

En anden forælder siger under interview:

"Jeg bliver provokeret af, at man går ind og siger, at så små børn (Dea) skal tage stilling. Når man som forældre i den situation vælger, så skal man ikke spørge sine børn (...). Man kan inddrage sine børn i noget, som de kan få lov at bestemme noget omkring, man skal ikke inddrage dem i noget, som man er nødt til at tage beslutning om selv" (ibid.).

Ligeledes giver mange forældre i undersøgelsen udtryk for, at de synes, at det er svært at være afhængig af et system, og at de egentlig ikke finder det relevant, at socialrådgiveren undersøger nærmere i forbindelse med en ansøgning om døgnafkastning.

Under interviewet siger en mor om mødet med systemet:

"Socialrådgiveren er nødt til at tro på, at de (forældrene) har behov for aflastning. For man kommer ikke som forælder og beder om aflastning, hvis man ikke tænker, at man er nået derud (...). Jeg tror, at når man er nået derud, så skal man heller ikke have spørgsmål om det nu er relevant. For når man er nået derud, ER det relevant" (ibid.).

KONKLUSION

Med vignetmetoden har det været muligt at afdække både brugere og professionelles holdning til helt centrale spørgsmål om inddragelse og hensyntagen til børn med handicap. Da § 44-aflastninger udgør cirka halvdelen af det samlede antal aflastningssager i de fire kommuner, er denne aflastningsordning særdeles udbredt. Hermed understreges det ønskværdige i, at der kommer fokus på børns rettigheder i denne type sager og fokus på, hvordan vurdering af børnenes inddragelse bør tilrettelægges i aflastningssagerne, så det sikres, at spørgsmålet overhovedet overvejes.

Undersøgelsesresultaterne er relevante, fordi de viser, at lovændringen synes at have medført anderledes faglige overvejelser hos socialrådgiverne, som indebærer, at der ikke længere automatisk sker individuel og konkret vurdering af, om og hvordan barnets perspektiv inddrages. Socialrådgiverne angiver ofte, at det ikke er relevant at inddrage barnet, fordi man i disse §44-sager (modsat § 52-sager) skal vurdere hele familiens behov, og at det er forældrenes eget ansvar at tale med børnene, fordi aflastningen er en kompenserede ydelse til dem. I over halvdelen af møderne mellem socialrådgiver og forældre vil der ligefrem være enighed om, at *socialrådgiveren ikke bør tale med barnet* i undersøgelsesfasen. Konsekvensen af denne tilsyneladende ukomplicerede situation er imidlertid, at det vil være sjældent og forholdsvis tilfældigt, om det seriøst diskuteres, hvordan og hvornår barnet informeres eller inddrages. Således synes lovgivningen at understøtte forældre og kommunes interesse i en *effektiv og ukompliceret sagsbehandling*. Derimod er barnets perspektiver og rettigheder i over halvdelen af samtalerne mellem socialrådgiver og forældre ikke et spørgsmål, der vil blive diskuteret.

Undersøgelsen tydeliggør, at der forholdsvis hyppigt kan opstå situationer, hvor et forældrepar har en anden holdning til inddragelse end den socialrådgiver, de møder i Specialrådgivningen. Uenigheden er således et vilkår. Socialrådgivere og forældre er imidlertid begge vigtige aktører i inddragelsen af barnet, og det er derfor vigtigt at få uenigheden frem i mødet, fordi drøftelse af de forskellige vurderinger kan sikre, at beslutninger, om hvornår og hvordan barnet informeres og inddrages, træffes på et bedre grundlag. Vi har fremlagt empirisk dokumentation for, at der i §44-aflastningssagerne opstår problemer, fordi der mangler viden om hvilke holdningsforskelle, der kan opstå mellem socialrådgivere og forældre. Derimod har vi ikke forsøgt at fremlægge en teoretisk referenceramme.

Når socialrådgiverne ofte vurderer, at der ikke skal afholdes samtale med barnet i undersøgelsesfasen, er det ikke et problem i sig selv. Der kan være gode og relevante faglige be-

grundelser herfor i *den enkelte sag*. Resultaterne viser imidlertid, at der er behov for, at socialrådgivere og ledelse i kommunerne bliver bevidste om den store risiko for, at der slet ikke foretages nogen vurdering af, om og hvordan barnets perspektiv skal inddrages i §44-aflastningssager. Det medfører risiko for, at barnet fratages muligheden for at blive hørt og inddraget i en foranstaltning, der kan have stor betydning for deres liv, ligesom socialrådgiveren risikerer at overse betydningsfulde perspektiver i sin sagsbehandling og altså ikke har mulighed for at anlægge et helhedssyn på familiens situation.

“Undersøgelsen tydeliggør, at der forholdsvis hyppigt kan opstå situationer, hvor et forældrepar har en anden holdning til inddragelse end den socialrådgiver, de møder”

LITTERATUR

- Christiansen, Ø.** (2012): *Hvorfor har barnevernet problemer med å se og behandle barn som aktører?* Norges Barnevern nr. 1-2-2012. Vol. 89
- Christoffersen, B.J.** (2015): *Det er jo ikke for børnenes skyld*. Speciale, Aalborg Universitet
- Ejrnæs, M. & Monrad, M.** (2012): *Vignetmetoden – Sociologisk metode og redskab til faglig udvikling*. Akademisk forlag
- Ejrnæs, M. & Monrad, M.** (2013): *Profession, holdning og habitus: Forholdet mellem pædagogers holdninger til pædagogiske spørgsmål i daginstitutioner*. Dansk Sociologi Vol. 24, no. 3
- Priestley, M.** (1998): *Childhood disability and disabled childhoods: agendas for research*. Childhood. Vol. 5 (2)
- Serviceleven.** *Lovbekendtgørelse nr. 988 af 17/08/2017*. Bekendtgørelse af Lov om social service.
- Vejledning nr. 9007 af 7/1-14.** *Vejledning om særlig støtte til børn, unge og deres familier*. Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale forhold
- Warming, H.** (2011): *Børneperspektiver*. Akademisk forlag

